

1. supplement til hvidbog

**Skal lokalskolen udvikles
eller nedlægges?**

SOPHIA

1. supplement til hvidbog:

Skal lokalskolen udvikles eller nedlægges?

Om kvalitet i den politiske beslutningsproces

Red.: Thomas Andreasen, Per Kjeldsen, Lene Laursen, Louise Nabe-Nielsen og Karen Prins

Copyright: Tænk tanken SOPHIA

Grafik: Marie Holst Andersen

Opsætning: Louise Nabe-Nielsen

1. supplementsudgave, 1. oplag: april 2011, udgave som pdf fil og bogtryksudgave

Bestilles ved SOPHIA: sophia@sophia-tt.org eller www.sophia-tt.org

Indhold

Læsevejledning	5
Forord	7
1. Ændringer i skolestrukturen – elementer i processen	10
1.1 Eksplicitte problematikker i 2010/2011	10
1.2 Implicitte problematikker i 2010/2011	20
1.2.1 Skolen som organisation	20
1.2.2 Skolen som kulturinstitution	20
1.2.3 Skolen som en produktionsenhed	21
2. Status – en massakre på dansk skolekultur	22
2.1 Status i tal	22
2.2 Status i tænkningen om udvikling kontra nedlæggelse	24
2.2.1 De centrale myndigheder	24
2.2.2 De lokale myndigheder	25
2.2.3 De enkelte skoler	27
3. Forskellige udspil – nye muligheder?	34
3.1 Alternative lokalskolemodeller – eksempler	34
3.2 Om lokalskolen – faglige indlæg	37

3.2.1 Landsbyordning – derfor!	38
3.2.2 Haderslev-reformen	44
3.2.3 Er folkeskolen folkets skole?	51
3.2.4 Mellem Verdener	54
3.2.5 Små skoler – en undervurderet ressource	59
3.3 Uddannelsespolitiske tiltag – kommenteret	63
3.3.1 KREVI: Konsekvenser af en ændret skolestruktur	64
3.3.2 Skolens Rejsehold: Fremtidens folkeskole – én af verdens bedste	70
3.3.3 AKF: Den højt præsterende skole	75
3.4 Behovet for forskning, undersøgelser og lign.	83
4. Litteratur og referencer	85
4.1 Referenceoversigt med links	85
4.2 Litteratur	97
5. Debatten fortsætter	99
5.1 Om hvidbogens betydning	99
5.2 En stemme i debatten	100
5.2.1 Kontakt	100

Læsevejledning

Foråret 2010 udgav SOPHIA hvidbogen *Skal lokalskolen udvikles eller nedlægges?* Denne bog var lavet og udsendt i et forsøg på at kvalificere debatten om lokalskolernes fremtid, og indeholdt derfor et stort udsnit af de daværende problematikker og aktuelle forhold. Nærværende supplement er – som ordet lyder – et *supplement*. Det er ligesom hvidbogen tænkt som en slags håndbog eller opslagsbog med ideer til debat og beslutning om en lokalskoles fremtidige udvikling eller nødvendige nedlæggelse, men rummer ikke i samme grad som hvidbogen de grundlæggende dilemmaer og forhold. Derfor vil vi opfordre til, at nærværende supplement læses i sammenhæng med eller forlængelse af den egentlige hvidbog. Dog kan den udmærket læses som et særskilt skrift, blot man holder sig for øje, at den ikke er altfærdig. I hvidbogen er der i supplementet gjort plads til noter i højre side – dermed kan læseren selv fremhæve hvilke afsnit og kapitler, der synes særligt aktuelle i den givne kontekst.

For at fremme hvidbogens anvendelse yderligere præsenteres i det følgende en læsevejledning.

- Afsnit 1:** I det indledende afsnit præsenteres de problematikker og forhold, som i 2010/2011 – siden udgivelsen af hvidbogen – har præget debatten. Afsnittet henvender sig bredt til alle områdets interessenter.
- Afsnit 2:** Afsnittet her præsenterer status på området, som den viser sig frem til april 2011, og kan dermed bruges til opslag og almindelig indføring i såvel statistikker som aktuelle perspektiver.
- Afsnit 3:** I dette afsnit fremhæves et udvalg af det seneste års udspil. Her er der både tale om udspil til fremme af den lille skole, og udspil, der taler imod denne. Her præsenteres også en række faglige indlæg, som SOPHIA har erhvervet i forbindelse med nærværende supplementsbind, ligesom enkelte af de mere politiske udspil er fremhævet i kommenteret form. Derfor henvender afsnit 3 sig til alle, der ønsker at deltage i og bidrage til kvalificering af den aktuelle og fremtidige politiske debat om lokalskolen, og som – ikke mindst – ønsker at lade sig inspirere hertil.

Afsnit 4: Afsnittet præsenterer referencer og litteratur af relevans for området. Disse er oplistet efter emne, hvorfor afsnittet kan give en hurtig indføring i de aktuelt forekommende udspil – fra såvel offentlig og politisk som faglig, pædagogisk side. Desuden præsenteres en række væsentlige forhold, som – tilsyneladende – ikke er undersøgt eller gjort til genstand for forskning endnu. Dermed må afsnittet også forstås som en opfordring til forskellige fagfolk på området.

Afsnit 5: Der afsluttes med et kort afsnit vedrørende debatten – såvel nu som i fremtiden – samt hvilken rolle SOPHIA ønsker at spille heri.

De udarbejdede afsnit er i deres nuværende form ikke komplette, men viser et repræsentativt udsnit af de væsentligste perspektiver. På denne baggrund er det SOPHIAs hensigt løbende at komme med opdateringer, enten via hjemmesiden (www.sophia-tt.org) eller udsendt som pdf-format.

Forord

I april 2010 udsendte SOPHIA hvidbogen om lokalskolen med titlen *Skal lokalskolen udvikles eller nedlægges?* Bogen var udarbejdet på baggrund af en konference med tilsvarende titel afholdt den 9. februar 2010 i København. Bogen har kvantitativt været en succes, idet den i pdf-udgaven er udsendt i over 1000 eksemplarer, og de 200 bogtrykte eksemplarer er udsolgt.

Desværre kom hvidbogen noget for sent på foråret til at kunne give inspiration til det lokale arbejde med udarbejdelse af forslag til ændringer i skolestruktur herunder forslag til skolenedlæggelser, sammenlægninger eller lignende og de efterfølgende høringer og udarbejdelse af høringssvar, der vedrørte skoleåret 2010/11.

Til gengæld har vi fået mange meldinger om, at hvidbogen er blevet brugt i den tilsvarende proces for debat og beslutninger vedrørende skoleåret 2011/2012, og at den bl.a. har bidraget med gode input til kvalitative vurderinger af lokalskolen og også ideer til igangsættelsen eller accelerationen af en udviklingsproces.

SOPHIA er også blevet inddraget direkte i mange analyser af høringsmateriale, udarbejdelse af notater herom og invitationer fra skoler, borgergrupper, lærerkredse og kommunale forvaltninger til deltagelse i debatmøder og lignende. Da langt de fleste kommunale planer for ændringer i skolestruktur mv. er udsprunget af sparebehov har debat og høring gået på muligheden for at finde udviklingsorienterede alternativer til forslag om nedlæggelse af lokalskoler – der samtidigt tilgodeså de forelagte økonomiske data.

Desværre har det vist sig, at hvidbogen, trods udsendelse til alle byråd og forvaltninger, generelt ikke er blevet udleveret til politikere eller embedsmænd med konsultative opgaver.

Allerede på konferencen i februar 2010 lovede vi, at vi ville udsende et supplement med opsummering af erfaringer fra det lokale arbejde med strukturændringer med videre og bemærkninger til eventuelle nye centrale og lokale tiltag på området fra foråret 2010 til cirka april 2011. Vi håber, at dette supplementsbind kan bruges i det løbende arbejde med skoleudvikling og skolestruktur – her og nu i relation til forårets begyndende drøftelser af budget 2012 og de deraf afledte konsekvenser for lokalskolen.

Dette foreliggende supplement er derfor en blanding af opsummering af situationen for lokalskolerne på landsplan, som den har udviklet sig siden foråret 2010 og til dato, samt supplerende artikler og andre bidrag til en fortsat udvikling af viden på området, der også rækker længere frem end 2012.

Vi håber, at debatten og de politiske beslutninger om folkeskolen ikke fortsat skal præges af besparelser, skolenedlæggelser og lærerfyringer, men i stedet vil fokusere på en dialogisk udviklingsproces for dansk skolekultur – omfattende både arbejdet med det pædagogiske og dannelsen. Vi håber hvidbogen og dette supplement kan bidrage hertil.

København, Århus og Aalborg, primo april 2011.

Birte Holst Andersen, sekretær

Thomas Andreasen, researcher, lærer og stud.pæd.fil.

Per Kjeldsen, leder, cand.pæd.psych., chefkonsulent

Lene Laursen, projektmedarbejder, stud. psych.

Louise Nabe-Nielsen, projektleder, lærer og cand.pæd.fil.

Karen Prins, projektmedarbejder, lektor, cand.scient.soc.

1 Ændringer i skolestrukturen – elementer i processen

Perioden siden udsendelse af hvidbogen foråret 2010 har ikke kun været præget af skolenedlæggelser. Skolestrukturen som helhed har også stået for skud – endda massivt. Muligheden for sammenlægninger af 2 eller flere skoler, etablering af skoler med afdelinger på selvstændige matrikler og en fælles ledelse og etableringen af såkaldte børneskoler (!) for de yngste årgange og ungeskoler for de ældste har præget årets skolestrukturdebat og -beslutninger. Derimod har tiltag, der har som formål at bevare specielt de mindre lokalskoler, som for eksempel at etablere fællesskoler mellem vuggestue, børnehave og skole eller andre strukturelle tiltag med udviklings- og bevaringshensigt, ikke fyldt meget i processen.

I det følgende vil vi præsentere det, vi på baggrund af høringsmateriale og offentlig debat i øvrigt, vurderer er de væsentligste problematikker.

1.1 Eksplicitte problematikker i 2010/2011

Økonomi overskygger udvikling

Økonomi har været det altoverskyggende tema i hele 2010, og er det også i 2011. Besparelseskrav og dermed afledte behov for prioriteringer har ret ensidigt været det primære fokuspunkt. Det er i den forbindelse vigtigt, at der anvendes flerdimensionelle modeller og en lang

tidshorisont for dels at undgå ensidige og kortsigtede løsninger, dels at øge sandsynligheden for kvalitativ holdbarhed. Det kræver, at det er et tværfagligt team af embedsmænd, der udarbejder materialet til debat/høringer forud for den politiske beslutning. Det virker kontraproduktivt, når forslag til nødvendige besparelser alene er produceret eller styret af økonomiprofessionelle, og med rådgivning fra centrale instanser som for eksempel Skoleråd og Rejsehold, der også er styret af økonomer.

Struktur før indhold

I lyset af behovet for besparelser er der en tendens til, at forvaltningernes oplæg starter med forslag om strukturændringer. Det er det dårligst tænkelige udgangspunkt, fordi struktur bør afledes af mål-, indholds-, metode-, praksis- og evalueringsbeskrivelser – og ikke omvendt. Det er utrolig svært at få professionsudøverne – her lærere og pædagoger – til at få et ejerskab over deres professionsudøvelse, når de skal tilpasse udøvelsen, den didaktiske proces, til en struktur, de ikke har andel i.

Høring uden alternativer

Hertil kan indvendes, at der jo altid er en høringsproces, både blandt skolens personale, bestyrelse og andre med interesse for skolen. Høringssvar skal dog i praksis oftest udarbejdes med meget kort varsel og uden professionel bistand, selvom det måtte være påkrævet. Det foreliggende materiale bør både være deltagt med konsekvensberegninger ikke kun på det objektivt kvantitative område, men også

på det kvalitative område med reference til viden og indsigt og ikke kun som løse påstande, ligesom der også skal være alternativer til en ren strukturmodel, for at høringen kan få mening. Det er et demokratisk problem, at der kommunerne imellem ikke er en fælles standard for høringsforløbet – evt. udarbejdet med KL som formidlende instans – der kan godkendes af Skole og Forældre, Skolelederne, DLF og BUPL.

Politikerne svigtes

Politikerne svigtes meget let i denne proces, fordi de ikke har adgang til en bred og kvalificeret viden om muligheder og alternativer – og det enkelte byrådsmedlem har mere end svært ved at komme til orde med alternative forslag, idet høringssvarene jo nødvendigvis umiddelbart forholder sig til det udsendte materiale og som ovenfor antydnet kun med ekstraordinære anstrengelser og muligheder kan indeholde alternative forslag. Det vil sige, at svarene overvejende går på kritik af de forelagte og sjældent gennemarbejdede alternativer. De forvaltningsmæssige kommentarer til høringssvarene bør også afgives af det ovenfor nævnte tværfaglige team og ikke kun af økonomisk og evt. juridisk kyndige.

Embedsværkets manglende interesse i processen?

I det hele taget er det et problem, hvis man fra centralt hold, både i ministerium og KL, og lokalt i den enkelte forvaltning ikke fremtræder ægte interesseret i forældres eller de professionelles synspunkter eller opfattelser. Det gør politikerne til gengæld, hvorved de ofte kommer i

et krydsfelt mellem forvaltningsledelserne, som de skal leve med dagligt, og deres vælgere og professionsudøverne, som de alt andet lige er afhængige af føler ansvarlighed i deres daglige arbejde. Det er således en svaghed, at de fleste debاتمøder og høringsmøder er mellem politikere og forældrene, lærerne, pædagogerne uden repræsentation af forvaltningerne – når det jo netop er dem, der udarbejder materialet. Det bringer ofte politikere i en uheldig situation. Derfor bør det tydeliggøres, at det primært er et forvaltningsansvar at udarbejde beslutningsgrundlag – og ikke kun det økonomiske – også hvad angår alternativ tænkning om skolens indhold, både pædagogisk og kulturelt/dannelsesmæssigt. På samme måde er det vigtigt, at det tydeligt fremgår af et høringsmateriale, at det også bygger på forudgående drøftelser og/eller idégivning fra elever, forældre, borgergrupper og de professionelle aktører. Tilsvarende skal høringsfrister give plads for udarbejdelse af grundigt bearbejdede alternativer.

Rådgivning uden viden og indsigt

Det hævdes fra flere sider i den faglige kreds, der rådgiver ministerier, KL og de lokale myndigheder, at man skal arbejde med det, man ved virker. Dette er eksempelvis sagt om og til lærerne. Påfaldende er det så, at så mange af de anbefalinger, der er myldret frem de seneste år er helt uden videnskabelig dækning, både hvad angår teori, viden og forskningsbaseret indsigt. Der er i mange tilfælde tale om meninger eller rene "synsninger", der fastholdes, selvom massiv dokumentation kan påvise, at der ikke er dækning for de fremsatte råd eller forslag. De mest markante og alvorlige eksempler er her rejseholdets anbefa-

linger om skolestørrelse og formand Jørgen Søndergaards udtalelser om små skoler på to spor (!) eller derunder, der "ikke har en kina-mands chance for at klare sig fremover", sagt i forbindelse med præsentationen af rejseholdets rapport!¹

Strukturændringer på usikker grund

Der er dog ikke på alle områder af folkeskolens virke relevant forskning eller anden erfaringsbegrundet viden, der kan vejlede beslutningstagerne i deres arbejde. Inden man foretager radikale ændringer i et skolevæsens struktur og samlede organisering bør der derfor iværksættes kontrolleret forsøgsvirksomhed. Det gjorde man eksempelvis, da man påtænkte at indføre enhedsskolen med 93-loven. Med baggrund i en række forsøg, der foregik i 1980'erne med en bevillingspulje på flere hundrede millioner kroner, fik man mere sikker viden om virkningerne, og formulerede på den baggrund de lovændringer, hvormed man indførte enhedsskolen. Situationen i 2010/11 er den, at omfattende nye strukturer og organisationsformer iværksættes helt uden sådanne kontrollerede forsøgsbetingelser og dermed uden mulighed for at vende tilbage til udgangspunktet, hvis ændringerne falder uheldigt ud. Både strukturelt og investeringsmæssigt er der tale om beslutninger med vidtrækkende konsekvenser for elever (og deres forældre) og personale og kommunens økonomi, uden kvalitetssikring og uden andet end et håb om, at det virker og at de implicerede *vil vænne sig til det*²:

¹ For nærmere beskrivelse af disse forhold, se afsnit 3.3.1 ff.

² SF's Trine Schaltz i Amagerbladet i debatforløbet vinteren 2010/11.

- det gælder specielt nedlæggelse af lokalskoler, der har en relevant størrelse for fortsat lokal drift
- fjernelse af det administrative system til anden skole
- etablering af meget store skoler med et tilsvarende stort skoledistrikt
- og så det helt nye: at etablere såkaldte børneskoler (fra 0. til 5. eller 6. klassetrin) og ungeskoler fra 6. eller 7. til 10. klassetrin.

Denne totale omvæltning sker uden forudgående forsøgs- og udviklingsprojekter og uden grundlæggende stillingtagen til, hvad det er, vi vil med vores skole og med dannelsen af vores børn og unge. Dermed sker det uden viden om *hvad* der virker, *hvordan* det virker og ikke mindst hvordan vi *ønsker* det skal virke!

Klassekvotient som rendyrket økonomisk faktor

Klassekvotienten har betydning for læringskvaliteten både direkte gennem lærerens mulighed for at "nå" alle elever og indirekte gennem klassestørrelsens betydning for urofrekvens og lærer- og elevtrivsel. Alligevel synes klassekvotienten i de foreliggende forslag til besparelser og strukturændringer kun at få tillagt økonomisk betydning i og med at øget klassekvotient er med til at gøre skolebudgettet "robust" eller "struktureltilpasset" de faktuelle økonomiske behov.

Klassekvotient som faktor i opfattelsen af skolens subjektive kvalitet

Der ligger i øvrigt en overset problematik i at øge klassekvotienten, idet netop klassekvotienten sammen med skolestørrelsen er af afgø-

rende betydning for forældrenes vurdering af en skoles kvalitet. Det ses som argument blandt næsten alle forældre for ønsket om at oprette en erstatning for en nedlagt folkeskole i form af en friskole. Klassekvotienten er i snit i folkeskolen over 20 nærmest 21 mens friskolerne i snit har en klassekvotient på ca. 17.

Skolestørrelsen – nedlæggelse eller udvikling?

Skolestørrelsen bliver generelt betragtet som den mest afgørende faktor for skolens økonomiske situation. Små skoler (på det seneste vurderet som skoler med op til 200 elever!) bør tilsyneladende efter mange forvaltningers mening næsten pr. automatik nedlægges. Også her bygger man sine vurderinger på "synsninger" og svage økonomiske modeller. Det er underligt, at man ikke fra forvaltnings side fortæller politikerne, at man kan klare sig fagligt godt med både små, mindre og større skoler, men at man ved bevarelse af små skoler samtidigt kan rette op på det demokratiske underskud i forhold til forældrene, der jo massivt over hele landet ønsker de mindre lokalskoler i boområderne bevaret. Embedsmændene har jo argumentationen lige ved hånden ved at nævne Finland som eksempel på denne tankegangs kvaliteter – landet fremhæves altid, når vi skal finde et land, der klarer sig bedre end os fagligt (i eksempelvis PISA-undersøgelserne) – og i Finland har man ekstremt mange små eller mindre skoler. Med ca. 3.000 folkeskoler med en gennemsnitlig størrelse på 183 elever, (vi havde juni 2010 ca. 1.500 folkeskoler med et elevsnit på over 330) skulle Finland jo efter dansk logik have problemer med både skolekvalitet og -økonomi. Hvad forældreønsker angår er mængden af små eller mindre privat-

skoler i Danmark også påfaldende. Mens Finland kun har 60 privatskoler, har vi over 500, med et langt lavere elevtal pr. skole end folkeskolerne³. Når nu forvaltningerne ikke har viden og indsigt, der understøtter de næsten automatiserede forslag om nedlæggelser, burde man i langt højere grad end det er tilfældet, tage hensyn til forældrenes opfattelse af skolekvalitet

Betydningen af et ejerforhold til lokalskolen

Det synes i den forbindelse oplagt at undersøge, hvor meget skolestørrelsen betyder for forældrenes (og elevernes) mulighed for at opleve et ejerforhold til skolen! Det forekommer sandsynligt at skolens placering i et skoledistrikt af overskuelig størrelse, specielt for de mindre elever fra 0. til 4-5. årgang, har meget stor betydning for forældres valg af bopæl.

Også logistikken mangler

Logistikproblemer synes heller ikke at indgå i forslag til besparelser med strukturændringer til følge. Det virker ellers logisk, at jo større en skoles indskolingsafdeling er, jo større logistiske problemer opstår der ved den daglige skolestart og -afslutning – dette ses specielt i byområder, hvor der generelt ikke kører skolebusser. Ved geografisk mere spredt skoleplacering med skolebusser er *transporten* og den trættenede køretid for børnene ikke indregnet hverken som direkte transport-

³ Se SOPHIAs Ad hoc NOTAT 1, 2. rev. udg.: Kritisk analyse af *Specialundervisning i folkeskolen – veje til en bedre organisering og styring*. Finansministeriet, kapitel 7.2, Finland, juni 2010 (www.sophia-tt.org).

udgift eller som indirekte udgift via svækkelse af børnenes læringsparathed. I det hele taget er kvalitative aspekter ved strukturændringer sjældent forsøgt indregnet endsige beskrevet.

Alles kamp mod alle

I forbindelse med strukturdrøftelser, økonomi, herunder timetildeling til de enkelte fag, tolærerordninger m.m. har de økonomiske problemer medført en arbejdsmiljømæssig meget belastende 'spillen skoler ud mod hinanden' i form af endimensionelle vurderinger, der påviser at små skoler objektivt set er "for dyre" og derfor bør nedlægges. I og med, at der som ovenfor nævnt oftest ikke forekommer alternative udviklings- og kombinatorisk-analytisk orienterede flerdimensionelle modeller, får forvaltninger og politikere ofte alt for let spil i en sådan forståelig, men samtidig ukvalificeret "kamp" mellem kolleger.

Kortsigtede planer kvæler visioner

I en økonomistyret skolestrukturdebat er det svært at undgå, at visionære og dog realistiske udviklingsmuligheder trænges i baggrunden for traditionelle kvantitative synspunkter. Selvom der hverken er forskningsmæssig eller statistisk belæg fremhæves det ofte at for eksempel lærerkvalifikationer og fagfagligt samarbejde, skulle være lettere at sikre på store skoler end på mindre skoler. Ikke med ét ord fremhæves de enorme teknologiske muligheder med videokonferencer, møder o.l. mellem lærere på to eller flere skoler, der kan supplere møder på egen skole. Tilsvarende gælder vedrørende undervisning via netmediet, anvendelse af det virtuelle rum og undervisning forlagt til

det lokale nærmiljø i private og offentlige virksomheder. Den mindre lokalskole kan altså sagtens efter behov indgå i større faglige fællesskaber.

Der er tale om et sørgeligt visionsløst og udviklingshæmmet pædagogisk landskab, hvad angår skolestørrelse, når man gennemser de kommunale forvaltningers planer for fremtidens skolevæsen!

Politisk korrekthed kvæler også visioner

Det har i processen med den løbende planlægning af skolevæsenernes tilpasning til de økonomiske vilkår ikke skortet på rapporter og udsagn fra etablerede grupperinger af fagfolk og enkeltpersoner – oftest med økonomisk faglig baggrund. Så langt så godt. Det bliver imidlertid et problem, hvis sådanne (også de pædagogisk uddannede) fremstår som pædagogiske rådgivende generalister. Da der som nævnt ikke eksisterer megen teoretisk eller forskningsbaseret viden på feltet, er der relativt frit spillerum for dem, der bliver lyttet til, til at tale til den politiske dagsorden med tro, mening og "synsning". Problematikken forstærkes af, at der eksisterer nogle interessekonflikter og magthierarkier i debatten. Så overtrumfer den politiske korrekthed let argumenter om skolestørrelsens kontra lærertrivslens effekt på undervisningens læringskvalitet. Det virker utroværdigt, hvis fagfolks visioner skifter med de politiske vinde! Eksempelvis understøtter både "stort er godt" tænkningen, den nye talentudviklings-"bølge" og "tage elever hjem fra specialscole for at spare penge" påbuddet en ukritisk tilgang til forslag om nedlæggelse af små og mindre skoler i stedet for forslag om udvikling af samme.

1.2 **Implicitte problematikker i 2010/2011**

1.2.1 **Skolen som organisation**

Når en kommune skal planlægge skolevæsenets nærmeste fremtid har det som ovenfor nævnt været økonomien, der i snart mange år har været det altoverskyggende problem. Men også andre tilsyneladende pædagogiske problematikker har været med "ved bordet" – oftest i form af forvaltningsbeslutede såkaldte *indsatsområder*. Derom senere. Hvad der derimod sjældent drøftes åbenlyst er skolens aktørers tænkning om skolen som organisation. Det er noget, der bare – mere eller mindre – tilfældigt organiseres, uden de store diskussioner.

1.2.2 **Skolen som kulturinstitution**

Med udgangspunkt i folkeskolelovens formålsparagraf kan der vist ikke herske tvivl om, at folkeskolen har et todelt formål: at uddanne og danne. Det vil sige, at folkeskolen er en organisation, hvor alle led fra politikere over ministerium og lokal forvaltning til skolens direkte aktører med ledelse og bestyrelse, lærere og pædagoger og øvrige ansatte, elever og deres forældre skal opfatte sig som medvirkere i en udviklingsproces, hvor pædagogik og dannelse er kerneordene. Det er derfor et alvorligt problem, hvis nogle af aktørerne, for eksempel embedsværket i ministerium og råd, i KL eller de enkelte forvaltninger ikke eksplicit markerer, at de opfatter sig som øverste myndighed for udøvelsen af institutionel pædagogik og dannelse – før alt andet.

1.2.3 Skolen som en produktionsenhed

Det modsatte er dybt problematisk – at der i både det statslige og kommunale landskab udvikler sig en tænkning, der er hentet i den private virksomheds- og handelsverden med NPM-sproget som værktøj. Skolen benævnes så som en slags "profitenhed" i en "skolekoncern". Ja det kan komme så vidt, at skolen skal drives på kontraktbasis mellem koncernledelsen og skoleledelsen, hvor selv de kvalitative mål, der kan udledes af folkeskolelovens 22 delformål gøres kvantitative og dermed målbare! En hån mod det arbejde, der udføres i skolen og en ødelæggende tænkning i forhold til formålet med at drive skole.

2 Status – en massakre på dansk skolekultur

I vinteren og foråret 2011 var nyhedsmedierne præget af artikler og debatindlæg om kommunernes økonomi og deraf afledte forslag om besparelser. Skolenedlæggelser var i den forbindelse hyppigt på "dagsordenen" – og antallet af forslag om nedlæggelser var så omfattende, at begrebet "massakre på folkeskolen" blev introduceret i debatten – både i fagbladet *Folkeskolen* og ved mange møder rundt i landet. Eksempelvis benytter Martin Hillerup fra Borgerlisten i Faxe Kommune udsagnet,⁴ møntet på kommunens forslag til ny skolestruktur. Reelt synes udsagnet dog ikke at være dækkende for det der sker lige nu – der er nærmere tale om en massakre på dansk *skolekultur!* For hvor skolekulturen har været præget af viden om børns behov, betydningen af lærernes oplevelse af ejerskab til deres professionsudøvelse og et tæt samarbejde med forældrene er den nu afløst af en "vi alene vide"-holdning fra centralt hold.

2.1 Status i tal

Skolevæsenets struktur: nedlæggelser, sammenlægninger, fælles ledelse

I skrivende stund foreligger en aktuel komplet opgørelse over kommunernes beslutninger på skoleområdet, hvad angår det kommende års skolestruktur (2011). Ifølge fagbladet *Folkeskolen*⁵ drejer det sig om

⁴ *Sjællandske* den 24.03.2011.

⁵ Fagbladet *Folkeskolen*, nr. 7, 17.03.2011, s. 10-11. Se desuden [www.http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=66984](http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=66984). I artiklen fremgår det, at der i to af de 84 tilfælde vil blive oprettet en ny skole på stedet med

- 84 skolenedlæggelser
- 136 skoler lægges sammen til 60 skoler på flere matrikler
- 6 skoler mister en afdeling
- 20 skoler får fælles ledelse, PR og bestyrelse med anden skole.

Det hele sker tilsyneladende på baggrund af økonomien – behovet for besparelser – og ”er slet ikke slut endnu”, vurderer kommunalforsker Roger Buch (ibid.).

Antallet af anmeldte friskoler, der påbegyndes august 2011, er opgjort til 31.⁶

Skoletyper

Udover massive ændringer i skolestrukturen er der i en del kommuner tale om totale ændringer af det, man kan kalde skoledannelsen – det vil sige radikale ændringer i skolens opbygning og dermed dens iboende kultur. Det drejer sig om etableringen af såkaldte *børneskoler* og *ungeskoler*. Man samler alle *børn* fra 0. klasse til 4., 5. eller 6. klasse i en skole og alle *unge* fra resten af årgangene til og med 9. eller 10. klasse.

Der er tale om et meget radikalt eksperiment med folkeskolens opbygning og struktur uden forudgående kontrolleret forsøgsvirksomhed eller basis i forskning. Det sker på et ikke gennemanalyseret problem-

andre elever end dem, der går der i dag. Og et enkelt sted bliver der oprettet en helt ny folkeskole, nemlig en 10. klasses skole.

⁶ For en komplet oversigt over anmeldte friskoler – udstedt af Undervisningsministeriet 13. april 2011 – se www.sophia-tt.org.

kompleks om bl.a. påstået "skoletræthed", mangelfuld læringseffekt i folkeskolens ældste årgange, dårlige PISA resultater m.fl.⁷

2.2 Status i tænkningen om udvikling kontra nedlæggelse

2.2.1 De centrale myndigheder

Bertel Haarder syntes ikke om de mange skolenedlæggelser⁸ - men gjorde intet for at forhindre det. Tværtimod stod han bag et forslag til lovændring, der gør det sværere at oprette friskoler som erstatningsskoler for nedlagte folkeskoler⁹ - samtidigt med, at han fastholder voldsomme sparekrav, der gør det sværere for kommunerne at undgå skolenedlæggelser, hvis de arbejder med traditionelle endimensionelle økonomimodeller. Da der i foråret 2010 udsendtes flere forskellige rapporter og notater o.l.¹⁰ om (udokumenterede) fordele ved store

⁷ Dette fremgår af adskillige eksempler i dagspressen 2010/2011.

⁸ *Haarder vil redde små skoler fra lukning* (www.folkeskolen.dk, 18.01.2008). Bølgen af skolenedlæggelser tager til og traditionen tro bliver flere af de nedlagte skoler erstattet af friskoler. Det ærgrer undervisningsminister Bertel Haarder "Så kan vi lige så godt bevare skolerne som folkeskoler på en økonomisk bæredygtig måde...".

⁹ Det bliver sværere for forældre at køre nedlagte folkeskoler videre som friskoler, hvis undervisningsministeren får opbakning til et forslag om at rykke fristen for et nedlægge skoler frem til 1. marts samme år, som skolen skal lukke til august. I dag skal beslutningen være truffet senest 1. december året forud for, at en skole skal nedlægges, (www.folkeskolen.dk, 10.02.2011,). Og oppositionen støtter det - det må gerne være endnu sværere - gennem stramninger af krav til elevtallet (samme artikel).

¹⁰ Her kan bl.a. nævnes rapporten fra Krevi og AKF - se afsnit 4.1.

skoler, blev det også svært ikke umiddelbart at falde for de mange centralt bestilte påstande om nedlæggelsernes økonomiske og faglige fordele. Specielt da kritik af de mange rapporter stort set blev ignoreret. Der forekommer da heller ingen forslag om at overveje specifikke udviklingsmuligheder for små eller mindre skoler i lokalområderne. Der foreligger intet om lokalskolens betydning som kulturinstitution, der forestår både pædagogik og dannelse. Der blev ikke skabt et grundlag for overvejelser om udvikling i stedet for nedlæggelse.

Når man betænker, at de fleste skoler nedlægges på trods af forældrenes ønsker, og man lægger megen vægt på forældrenes mulighed for at vælge skole og mange forældre ofte bosætter sig i mindre lokalområder for at kunne få deres børn i en mindre lokalskole i boområdet, er det forunderligt, at netop denne forældregruppe skal fratages deres ret til frit skolevalg – selvom det er i form af oprettelse af en friskole. Der har virkelig været tale om et demokratisk underskud i den løbende proces om årets budgetter og dermed sammenhængende oplæg til kommunal strukturdebat.

Også her kunne man måske på ministerielt hold lære noget af Finland, der kun har 60 privatskoler med 6.000 elever, hvor vi har ca. 500 privatskoler med ca. 100.000 elever.

2.2.2 De lokale myndigheder

En løbende proces med fokus på økonomi

Med det kommunale selvstyre som motor er det i sagens natur på det kommunale plan, at der planlægges og besluttet ændringer i skolevæ-

senets forhold. En fællesnævner for planlægningen i den periode vi beskæftiger os med (2009-2011) har været og er økonomien. Det er derfor småt med pædagogisk udviklingsorienterede platforme for forvaltningernes oplæg til politiske beslutninger om det/de kommende års budgetter og dermed sammenhængende udvikling. Det er strukturtilpasninger, der er i fokus. Så hvad det angår, er der ikke meget nyt. Men som nævnt er SOPHIA blevet inddraget i flere kommuners høringsprocesser og er dermed blevet bekendt med et stort antal høringsmaterialer. Det giver et rimeligt godt overblik over de store forskelle i tilgangen til den politiske beslutningsproces, der er kommunerne imellem. Det drejer sig blandt andet om

- *Fra* udpræget topstyring *til* inddragelse af skolens interesser med mulighed for bottom-up indflydelse fra starten.
- *Fra* rent endimensionelle strukturforslag med ændringer af distrikter, nedlæggelser og sammenlægninger og/eller flytning af enkelte årgange o.l. *til* flerdimensionelle og multivariable planer med mange valgmuligheder.

Det udmøntes i meget forskellige lokale tilgange:

- skolen er en kulturinstitution og skal som udgangspunkt bevares/udvikles (kommunen/forvaltningen er udfarende eller medvirkende).
- alle skoler skal vurderes på deres betydning, også for lokalområdet (kommunen/forvaltningen er udfarende eller medvirkende).
- skolen selv vil simpelthen bare bevares (skole eller lokalområde er udfarende og får kommunen/forvaltningen som modspiller).

- skolen skal bare nedlægges eller sammenlægges (kommunen/forvaltningen er autoritativt udfarende og får lokalområdet og forældrene (og sandsynligvis skolens ansatte) som modspillere).
- skolen skal nedlægges eller ændres radikalt for at indgå i uprøvet ny struktur (kommunen/forvaltningen er autoritativt udfarende og får lokalområdet, forældrene og skolens ansatte som modspillere).

I oversigten på www.folkeskolen.dk er der ikke ét ord om udviklingsplaner for små og mindre lokalskoler – og søger man hos KL giver det heller ikke megen opmuntring, hvad udviklingstænkningen angår i relation til begrebet skolestørrelse eller lokalskolen som lokalområdets kulturinstitution. Tværtimod er det profilskoler, eliteskoler og helt nye skoledannelser som børneskoler for 0. til 5.-6. klassetrin og ungeskoler for 6.-7 til 9.-10. klassetrin, der dominerer overskrifter med udviklingsorienteret indhold. Det er øgede klassekvotienter, holddannelser og massivt øget inklusion af elever fra specialskoler og specialklasser, der sætter dagsordenen – samt niveaudelinger og lærerfyringer!

2.2.3 De enkelte skoler

Tilbage står eleverne og deres forældre, lærere og skoleledere, og lokalsamfundets borgere, som de store tabere i det, der for mange var bestemmende for deres valg af bopæl: den overskuelige lokalskole. Det ville her være forkert at hævde, at skolenedlæggelser ikke kan være velbegrundede. Men som vi før har skrevet: som et minimum af anstændighed overfor lokalsamfundet og den eksisterende skole, bør man dog – inden man drøfter nedlæggelse – inddrage alle de lokale interesser i en fordomsfri vurdering af udviklingsmulighederne og de

økonomiske konsekvenser eller muligheder. Aalborg Kommune er her et eksempel til efterfølgelse med borgmesterens ord om, at alle borgere er ligeværdige skattebetalere, så hvis forældrene vil bruge lokalskolen og den pædagogisk er eller kan udvikles kvalificeret, så skal den ikke nedlægges!

Med en god forældreopbakning og støtte fra forvaltningerne, er der vist ingen tvivl om, at stort set alle lokalskoler ville blive præget af udvikling. Skoleledere og lærere/pædagoger vil det, men ikke hvis de kun er sikret overlevelse eller selvstændighed et år af gangen. I øvrigt skal en udviklingsskole med en dialektisk og dialogisk tilgang til arbejdet også være sikret en selvstændig skoleledelse, PR og bestyrelse. Det understreges vedvarende, at skolelederens primære rolle er den pædagogiske ledelse, at PR skal tage udgangspunkt i elevmassen, og at bestyrelsen må forstå sin rolle som tæt følgende skolens hverdag og behov. Forfalder man til etablering af afdelingsskoler, tror man at skoleledelse og -dannelse kan udøves med en fjernkontrol!

Det må derfor aftvinge respekt, at både forældre-, borger- og personalegrupper i stort tal har lavet endda særdeles kvalificerede høringssvar med meget professionelle forslag til skoleudvikling i stedet for nedlæggelse eller sammenlægning - ofte - som ovenfor beskrevet - på meget svære tids- og vejledningsmæssige betingelser.

Negative konsekvenser

Det må derfor understreges, at de seneste års massive ændringer i skolestrukturen, specielt de mange nedlæggelser, alvorligt må have svækket mange forældres og professionelles oplevelse af et ejerforhold

til begrebet lokalskole. Det giver efterfølgende også et meget svækket ejerskab til begrebet skoleudvikling hos alle implicerede. Denne tilstand forværres, når man nærlæser de fleste forvaltningers udspil til effektivering af besparelser eller andre begrundede forslag til ændringer i skolevæsenet. Der er meget sjældent tale om forslag til egentlige udviklingsforløb med individuelle udviklingsmuligheder – der er næsten altid blot tale om struktur*tilpasninger*, etablering af budgetrobusthed og lign. At en sådan holdning så aktuelt er beskrevet i pressen med følgevirkninger som

- *19 lærere der dagligt skal pendle mellem 2 skoler for at få skemaet til at gå op,*
- *banale, men massivt indgribende logistiske fejl med etablering af børneskoler for mange hundrede elever i indskolingsklasserne, der alle skal "afleveres" på samme tid af forældre på vej til arbejde,*
- *omfattende renoveringer eller tilbygninger til skoler uden sikker viden om den langsigtede økonomi og uden reel viden om kvaliteten af skoledannelsen,*
- *og det helt barokke, at man nedlægger en skole med over 200 elever, en skole man har brugt som "reklame" for at få tilflyttere til det pågældende skoledistrikt...*

Hvad nu hvis man havde benyttet sig af udviklingstanker – eksempelvis undersøgt muligheden for at etablere fællesskoler, som det nedenfor beskrives. Skoler for børn i vuggestue, børnehave og børnehaveklasse frem til 3.-4. eller måske 5. klassetrin – placeret i de pågældende børns bomiljøer. Eller hvis man havde øget lokalskolens muligheder for ekstra kvalificeret rummelighed med mulighed for inklusion af flere

støttekrævende elever end behovet i distriktet...? Mulighederne er i virkelighedens verden utallige.

Lægger hindringer i vejen for etablering af erstatningsskoler

I tiåret 1996-2006, hvor der var relativt fri adgang til oprettelse af friskoler var nettoafgangen af folkeskoler 86 og nettotilgangen af friskoler 74 – stort set alle oprettet i forbindelse med nedlæggelse af en folkeskole.¹¹ I 2006 fik undervisningsminister Bertel Haarder gennemført en stramning i reglerne for oprettelse af friskoler. August 2011 er nettoafgangen af lokale folkeskoler som nævnt 84, mens nettotilgangen af frie grundskoler til erstatning af de nedlagte folkeskoler ser ud til kun at blive 31 mod forventet ca. 60!

Over halvdelen af de forældregrupper, der for et halvt år siden havde planer om at oprette en ny friskole, har siden givet op.

”Den udvikling er jeg glad for”, siger Anders Balle, formand for Skolelederforeningen. ”Mange planer om friskoler kommer kun til verden, fordi forældre vil protestere over at kommunen ændrer skolestruktur og fordi man vil bruge planerne som en slags trussel. Det har aldrig været intentionen med loven om frie skoler.” Der er store regionale forskelle på hvordan det er gået. På Fyn bliver 13 ud af 14 planlagte friskoler ikke til noget, mens der i det nordjyske, i Hjørring Kommune, fortsat er planer om at oprette fem af de syv, der var på tale i august. (...) ”Frafaldet er generelt for stort”, siger Ebbe Lilliendal, formand for Dansk Friskoleforening. ”En væsentlig del af forklaringen er, at mange kommuner lægger hindringer i vejen. De har med forskellige magtmidler sikret sig, at

¹¹ SOPHIAs hvidbog om lokalskolen, note 6, side 15.

det bliver så svært, som det overhovedet kan blive, at oprette en friskole. Der er eksempler på at kommuner bruger planlovsbestemmelser, der ikke har noget skolestruktur at gøre, og en fynsk kommune beholder nogle skolebygninger, så de ikke kan bruges til friskole, blot for at bruge dem til en enkelt specialklasse. Det er ren obstruktion.” **Godt at kommunerne arbejder imod** Anders Balle kan ikke se problemet. ”Det er oplagt, ja ligefrem en god ide at kommunerne forsøger at undgå at der bliver oprettet friskoler. Det er ikke meningen, at der skal være en friskole, alle steder hvor der bliver nedlagt en folkeskole. En kommune skal kunne lave et rationelt og velstruktureret skolevæsen. Det kan ikke lade sig gøre, hvis resultatet er, at der bliver oprettet friskoler overalt”, siger skolelederforeningens formand. Altså måske oprettet en friskole for lidt over hver tredje folkeskole, der bliver nedlagt.¹²

Selvfølgelig skal man kunne nedlægge skoler. Men artiklen viser meget tydeligt med hvilken arrogance man nedvurderer forældrenes ønske om at bevare lokalskolen med de meget sobre og umiddelbart forståelige argumenter, at når det ikke kan dokumenteres at den mindre skole er dårligere end den meget store, så tæller overskuelighed, nærhed og ejerskab til skolen mest.

I den forbindelse er det interessant, hvad ejendomsmæglerkæden *home* har fundet ud af gennem en spørgeskemaundersøgelse blandt deres mæglere. Det fremgår af deres materiale at ”*Skolen bestemmer hvor børnefamilier bor*”. To ud af tre ejendomsmæglere svarer, at en typisk børnefamilie fokuserer mest på afstanden til den lokale skole/daginstitution, når de må vælge dén faktor, der vægter højest. Hvis

¹² Skoleledernyt 2, 04.02.2011, forsiden.

ejendomsmæglerne må vælge tre faktorer, svarer knap ni ud af ti "afstand til skole".¹³

Små skoler er gode nok – bare de er private?

Ovenstående tænkning slår tydeligt igennem i forældrenes planer, når de forsøger at oprette en privatskole/friskole. Man ønsker en rimelig lav klassekvotient og en skole på helst ikke over 200 elever. Det svarer til virkeligheden på landsplan, hvor den gennemsnitlige størrelse for friskolerne er 189 (2009/10) med 513 skoler og knap 100.000 elever.¹⁴ Det bekræftes i seneste opgørelse fra UNI-C¹⁵, hvoraf det fremgår, at de frie grundskoler har øget deres elevtal næsten svarende til det elevtal, der var i de skoler, der er blevet nedlagt i perioden (2005/06 -2009/10) og fastholdt en meget lavere gennemsnitlig skolestørrelse end folkeskolerne helt indtil skoler med 300 elever. Det må undre at Undervisningsministerium og Jørgen Søndergaard ikke foreslår de mange mindre private skoler nedlagt, når de ligesom de mindre folkeskoler må formodes ikke at kunne levere ligeså god undervisning som de store skoler!

Hindringer for lokaludvikling

Der synes ikke at herske tvivl om, at mange skoler er præget af lærernes lyst til udvikling. Skolelederne har sikkert også denne lyst, men er udover det rent administrative pres, også ofte pressede af de fleste

¹³ For nærmere beskrivelse af *homes* undersøgelse, se afsnit 4.1.

¹⁴ Dansk Friskoleforening, 04.04.2011.

¹⁵ UNI-C Statistik og Analyse, 06.01.2011, figur 1 og figur 5.

forvaltninger til at implementere forvaltningsdikterede konceptpædagogiske tiltag, der partout skal gælde for alle skoler i kommunen – hvorved selvstændige pædagogiske initiativer ofte har meget lille om noget spillerum overhovedet. Det giver et meget ringe lokalt ejerskab til begrebet skoleudvikling.

Denne tilstand forværres, når man nærlæser forvaltningers udspil til effektivering af besparelser eller andre begrundede forslag til ændringer i skolevæsenet. Som beskrevet er der meget sjældent tale om forslag eller støtte til egentlige udviklingsforløb med individuelle udviklingsmuligheder på de små eller mindre skoler, men derimod om strukturtilpasninger og lign.

3 Forskellige udspil – nye muligheder?

Siden SOPHIA i foråret 2010 udsendte hvidbogen *Skal lokalskolen udvikles eller nedlægges? – om kvalitet i den politiske beslutningsdebat*, er der kommet forskellige udspil, både på det uddannelsespolitiske område og på det pædagogiske forskningsområde. Disse udspil taler på forskellig vis for eller imod nedlæggelse af små skoler, og har derfor betydning for såvel debatten som for den enkelte lokalskoles aktuelle situation.

I de følgende afsnit præsenteres nogle for os at se vigtige udspil. Således er afsnit 3.1 og 3.2 et udvalg af de ideer og forslag, hvormed man søger at *kvalificere* debatten, mens afsnit 3.3 er en præsentation af de rapporter og politiske udspil, der har vist sig i debatten i det forløbne år, og som i overvejende grad taler *for* skolenedlæggelser. Disse udspil er præsenteret i kommenteret form, idet de på flere måder viser sig unuancerede og utilstrækkelige og derfor nødvendigvis må suppleres af nogle bemærkninger.

Endelig er afsnit 3.4 en opsamling på de elementer i problematikken omkring skolenedlæggelser, der endnu mangler at blive forsket i.

3.1 Alternative lokalskolemodeller – eksempler

I det følgende er samlet et udpluk af forskellige forsøg på bevarelse af lokalskolen, som kan ses rundt om i landet. Man kan læse mere om de forskellige forsøg via deres hjemmeside. Hjemmesideadresserne er desuden samlet under nærværende hvidbogssupplement, afsnit 4.1.

Skolen i bevægelse

Skolen i bevægelse: <http://www.skole.vejle.dk/page43585.aspx>

Om skolen i bevægelse står der bl.a.:

Hvis skolen ikke fandtes ... hvordan ville du så opfinde den?

Dette spørgsmål blev stillet til en blandet gruppe af elever, forældre, lærere, pædagoger, skoleledere og andre faggrupper under en række intensive 3-dages innovationscamps arrangeret af Vejle Kommune i foråret og efteråret 2010. Disse camps var indledningen til et ambitiøst og stort anlagt innovationsforløb, som skal nytænke og reformere organisation, pædagogik, læringsprocesser, læringsrum mv. på folkeskolerne i Vejle Kommune. Vi kalder den innovative proces for Skolen i Bevægelse.

Entreprenørskab og Innovation

Entreprenørskab og Innovation: <http://www.vejle.dk/page40668.aspx>

Om entreprenørskab og innovation står der bl.a.:

Entreprenørskab og innovation er en tværfaglig og projektorienteret disciplin i folkeskolen, hvor eleverne får mulighed for at anvende faglige kompetencer til at udvikle idéer og skabe koncepter og produkter, der har værdi for deres omverden. Undervisningen styrker elevernes samarbejdsevne og giver dem forståelse for de forskellige roller og kompetencer, som er nødvendige i en innovationsproces. Eleverne læ-

rer at analysere forskellige målgruppers behov og se deres kreative produktion som en del af en værdikæde.

Læssøesgade Skole

Læssøesgade Skole: <http://www.l-skole.dk/Infoweb/Designskabelon9/Rammeside.asp?Action=&Side=&Klasse=&Id=&Startside=&ForumID>

Skolen var tidligere lukningstruet, men undslap lukning og har nu udviklet en ny Lokal Udviklingsplan, hvor der er fokus på at skabe en Innovativ Skole. Under skolens profil står følgende:

Innovation handler for os om vores tilgang til læring. Tilgangen skal være kreativ, arbejdsformen er videndeling og produktet iværksætter. Udfordringen er at ruste børnene til et samfund, som udvikler sig så hurtigt, at ingen ved, hvordan det ser ud om få år. Derfor skal unge mennesker uddannes til at være innovative. De skal tænke nyt, se muligheder og kunne omsætte ideer til læring og værdi.

Ambitionen er at vi uddanner vores elever til at være på forkant som bidragsydere til samfundets udvikling med nye bæredygtige ideer.

Skarrild Karstoft Landsbycenter

Skarrild Karstoft Landsbycenter: www.skarrild-skole.dk

I Herning er et center med ca. 200 elever, hvoraf de 120 er skolebørn. Centret rummer daginstitution, skole, kulturcenter, borgerforening og

lokalråd med det formål at styrke lokalområdets udvikling. Centret har fælles bestyrelse, ledelse, kontor, sekretær, pedel, personale, faciliteter og kurser.

Landsbyordningen – en hvidbog

Landsbyordningen – en hvidbog: Findes via www.sophia-tt.org (links)

I Assens Kommune har man udarbejdet en hvidbog omkring kommunens fire eksisterende landsbyordninger. Heri beskrives forskellige modeller af landsbyordninger, mulighederne i forhold til de retslige rammer, samt ikke mindst ordningens perspektiver i forhold til kommunale bestemmelser, faglighed, økonomi, familie og ledelse.

Se desuden afsnit 3.2.1 for beskrivelse af Veng Landsbyordning.

3.2 Om lokalskolen – faglige indlæg

Nedenfor er samlet de bidrag, som SOPHIA har modtaget i forbindelse med nærværende tillæg til hvidbogen om lokalskolens fremtid. Bidragene er skrevet af forskellige fagpersoner indenfor det pædagogiske område.

Ligesom i den oprindelige hvidbog er bidragene skrevet af personer, der har forskellige erfaringer og viden indenfor området omkring udvikling af lokalskoler. Det betyder, at bidragene ikke nødvendigvis rummer nogle endegyldige sandheder eller kan give svar på alle spørgsmål – eller for den sags skyld er fuldt ud eksemplariske for debatten – men at de derimod på forskellig vis rummer elementer, der

kan bidrage til kvalificering af debatten. Da alle lokalområder er forskellige og derfor også har forskellige muligheder og betingelser, må bidragene nedenfor anses som inspirerende eksempler på måder, hvorpå man *kan* udvikle lokalskolen og det tilhørende lokalmiljø.

3.2.1 Landsbyordning – derfor!

Af Henry Thomsen, Veng Landsbyordning

Veng Landsbyordning er et enestående eksempel på, at stordrift faktisk kan begrundes pædagogisk. Ved at skabe én institution, der inkluderer børnehave, skole, SFO og juniorklub spares ikke blot økonomiske ressourcer, der skabes også sammenhæng i børnenes liv både på langs og på tværs. Med voksne professionelle, der bevæger sig på flere niveauer oplever børn tryghed og genkendelighed – og ingen bratte overgange mellem institution og skole.

Det giver store pædagogiske og driftsmæssige fordele at etablere en fælleskole eller landsbyordning. Minimum med børnehave og skole/SFO, men gerne også med vuggestue eller integreret daginstitution. Ordningen fremmer kvalitet i den såkaldte brobygning. Med rullende indskoling bliver fleksibiliteten optimal og problemer med svingende elevtal mellem årgangene minimeres.

Lad stordriftsfordelene komme børnene til gavn gennem bedre sammenhæng på langs og på tværs, fleksibilitet, fælles pædagogisk

udvikling – og dermed højere kvalitet. Vi kalder det pædagogisk merværdi.

Siden april 2008 har Veng Fællesskole, Børnehaven Hvepsereden, SFO'en Fritten og Veng Juniorklub været drevet som én institution med fælles ledelse: Veng Landsbyordning. Det har givet de fire afdelinger en række åbenlyse fordele, som ikke kun mærkes på personalemøder og ved pædagogiske sammenkomster, men som i høj grad er synlige i dagligdagen blandt børnene. Disse fordele – og et par faldgruber – vil jeg forsøge at beskrive her.

Landsbyordningens fordele

”Landsbyordning” er et temmelig misvisende begreb – vi har bare ikke kunnet finde på noget bedre. Det er misvisende, fordi vi ikke ligger i en landsby, og især fordi denne måde at tænke stordrift på ikke nødvendigvis er forbeholdt landområder, men i høj grad også kunne skabe pædagogisk merværdi i store og små skoledistrikter i byerne. Dybest set handler det om, at vi, der er fælles om at arbejde med en gruppe børn gennem deres opvækst, arbejder tættere sammen, inspirerer hinanden, deler viden og erfaringer – og indgår fleksibelt i de vigtige opgaver, der er omkring børnene.

Det kræver selvfølgelig nogle rammer, nogle aftaler og en hel del snak om visioner og pædagogiske tanker. Det må man give plads og tid til, når man indgår i sådan et samarbejde. Vores erfaring er, at den tid er godt givet ud, og alt det krudt, vi i ledelsen har brugt på at få pædagogiske, praktiske og planlægningsmæssige ender til at nå sammen, har været det hele værd.

Fordel nr. 1: Børnene kender andre end deres egne voksne

Vi har rullende skolestart hos os – fire gange om året ruller de seks-årige ind i skolens aldersblandede indskolingsklasser og SFO'en. Inden det sker, har alle børnehavens store børn i et års tid deltaget i skolens fællessamling én gang om ugen. Udover det har de lært to-tre af SFO'ens medarbejdere at kende, fordi de fast har timer i børnehaven en eller to gange ugentlig. Dette er sat i værk som et frivilligt tiltag, men vores personale har givet udtryk for stor tilfredshed med det – af både pædagogiske og ansættelsesmæssige årsager. Og resultatet er, at børnehavens børn kender mange på skolen, og at skole-/SFO-børnene ved, hvem de voksne i børnehaven er lige nu. Det er værdifuldt.

Fordel nr. 2: Børn har gavn af, at deres voksne snakker sammen

Som en fælles ledet institution har vi gode muligheder for at sikre, at der bliver overleveret på kvalificeret vis, at der bliver snakket sammen om dagligdagens udfordringer mellem skole og fritid, og at vi deler viden om børn, der har særlige behov. Det benytter vi os af, og det betyder fx, at lærere og SFO-pædagoger får rigtig meget viden overleveret fra børnehaven. Og vel at mærke ikke kun den formelle, skematiske overlevering, men også den, der handler om barnets levede liv i børnehaven. Der foregår mange drøftelser af typen, hvor læreren undrer sig over et eller andet ved et barn, og så i stedet for at spørge i støttecenter eller PPR, spørger man de pædagoger, der havde barnet i børnehaven. Det er faktisk guld værd.

Det er også guld værd, at alle personalegrupper på tværs mødes jævnligt for at snakke om pædagogik, give hinanden sparring og feedback samt skabe fora for pædagogisk refleksion. Det gør vi tre-fire gange om året for alle – og 12-15 gange årligt for mindre grupper på tværs af afdelingerne.

Fordel nr. 3: Fleksibilitet giver mulighed for at placere indsatsen det rigtige sted

I vores landsbyordning dukker der jævnligt udfordringer op, som kræver en ekstra indsats. Det kan være et barn, der er i særlige vanskeligheder, en gruppe drenge eller piger, der gør livet surt for hinanden, eller noget helt tredje. Hver gang vi har sådan en udfordring, kigger vi os omkring for at se, hvilke ressourcer vi kan sætte ind. Måske er det den mandlige klub-medarbejder, som er den helt rigtige til at gå ind og lave nogle aktiviteter med fem drenge, der udfordrer idrætsundervisningen i særlig grad. Eller det er SFO-pædagogen, som har et godt tag på den ekstremt stille pige i indskolingen, som vi vælger at bruge i en støtteopgave.

Det er en stor gave – især for skolen – at man i de situationer ikke er begrænset til at skulle benytte de andre lærere, men har en hel vifte af kvalificerede, engagerede lærere/pædagoger at trække på. Og som alle kender barnet/børnene.

Fordel nr. 4: Engagerede forældre er guld værd

Vi har endnu ikke en vuggestuegruppe i Veng Landsbyordning, men det forventer vi at få snart. Til den tid kan forældrene i vores distrikt

aflevere og hente deres børn fra 0 til 13 år på én adresse. Det er ret meget værd i en hverdag, hvor to biler, fjerntliggende jobs og flere pasningssteder til børnene er en stress-faktor for mange familier. Måske får vi endda mulighed for at tilbyde fleksibel aften-pasning.

Landsbyordningen har også én bestyrelse. Det betyder, at børnehavens forældre er med til at se fremad mod skolen, og skolens forældre også forholder sig til det, som de en gang var en del af. Det skaber sammenhold og ejerskab. På den måde ser forældrene landsbyordningen som et samlende element for lokalområdet i endnu højere grad end dengang vi var institutioner hver for sig i området. Så vi har glade og engagerede forældre.

Og er der ikke noget med, at engagerede forældre er den allervigtigste faktor for børns læring og trivsel.....?

Fordel nr. 5: Flere indianere og færre høvdinge

Vores projekt med fælles ledelse har endelig også banet vejen for noget helt unikt i vores tid: Færre ledelsestimer! Der synes at eksistere et dogme eller mantra blandt private og offentlige ledere om, at lige meget, hvor meget vi skal skære ned, så kan det ikke under nogen omstændigheder gå ud over ledelsestiden, for den er hellig! Denne påstand må vi dog klart afvise.

I Veng har vi med landsbyordningen kunnet reducere den samlede leder/souschef/administrator- stab fra 4,8 stillinger til 3,6 stilling. Og i dette ligger der endda en væsentlig opgradering af vores administrative funktioner, idet vi har puljet ledertimer sammen fra afdelingerne til

at kunne ansætte en topprofessionel administrator, som klarer administration og kommunikation for hele landsbyordningen.

På den måde har vi kunnet ride noget af besparellesstormen af ved at konvertere lune leder-hænder til varme pædagog-/lærer-hænder.

Og hvad så med faldgruberne?

Den største faldgrube er nok at tænke traditionelt og i kasser. Det er ikke okay at argumentere imod en god pædagogisk indsats med, at ham der skal udføre den, er medlem af den forkerte fagforening. Fagforeningen skal sørge for, at han får en ordentlig løn og gode arbejdsvilkår, men ikke besværliggøre, at han kan skabe mening med sit job.

Den næststørste faldgrube er nok det med "landsby"! Det får det til at dufte lidt af gylle og afvikling. Og intet kan være mere forkert. For vi repræsenterer en af fremtidens pædagogiske organisationsformer – nemlig den, hvor stordrift gavner børnene i stedet for at understøtte skattelettelserne. Det er jo det vi kalder pædagogisk merværdi.

3.2.2 Haderslev reformen

Af Per Schultz Jørgensen, cand.psych, dr.phil, børne- og familieforsker

Medio 2010 besluttede man i Haderslev at forsøge at undgå at nedlægge skoler og i stedet forny det samlede skolevæsen. Man bad her professor Per Schultz Jørgensen om at udarbejde et fagligt notat, der kunne danne grundlag for Haderslev reformen. En hovedpointe er, at alle børn har brug for, at skolen er en del af deres univers – altså en lokalskole. Specielt er dette vigtigt for de mindste årgange, og her gerne sammen med vuggestue og børnehave i en slags småbørnsskole med rullende skolestart.

Opvækst – udvikling, dagpasning – skole, sundhed – fritid, og fremskudt indsats i børne-, junior- og ungeuniverser.¹⁶

Hvorfor en reform?

Ideen om en reform er valgt for at kunne forny de sociale og pædagogiske tilbud. For at skabe mere kvalitet i tilbuddene. For at give dem sammenhæng og helhed. Kort sagt for at give børn og unge de rigtige udfordringer, der matcher deres alder. Det betyder, at trygheden er i højsædet for de mindste. For de lidt større sætter de faglige udfordringer en helt ny retning i deres tilværelse. For de store skolebørn og un-

¹⁶ Bidraget er her gengivet i forkortet udgave.

ge handler det om at finde frem til egne styrkesider og se frem til valg af ungdomsuddannelse. For alle aldersgrupper er det sociale fællesskab vejen til trivsel og tro på sig selv.

En reform skal leve op til disse udfordringer. Derfor skal den skabe mere fleksible rammer og give mulighed for, at børn og forældre kan få støtte til at træffe de rigtige valg.

Reformen laver ikke om på alting. Der er noget, der fortsætter som før. Det er daginstitutionen og dagplejen, det er også SFO og familieafdelingen og sundhedsplejen. Men reformen blander kortene på en ny måde. Det gælder især på skoleområdet, hvor "universer" for de mindste, for mellemgruppen og for de unge tænker skolen ind i en større sammenhæng. Det er universer, der også rummer daginstitutioner og en fremskudt social indsats i lokalområdet.

Målet med Haderslev reformen er at udvikle en ny ramme om børns opvækst og skolegang. Det er nødvendigt i en verden, der stiller mange og nye krav til den enkelte. Både på det personlige og faglige område. Derfor skal reformen være fleksibel og skabe et socialt sikkerhedsnet under alle børn og unge.

Hvad er et univers?

Et univers er de sociale og pædagogiske rammer for en bestemt aldersgruppe af børn. I Haderslev reformen er der tale om tre typer af universer. For de mindste aldersgrupper er der *Børneuniverset*. For mellemgruppen af børn er der *Junioruniverset*, og så er der endelig for de ældste elever et *Ungeunivers*.

Et univers er en ramme, der giver det bedste samspil mellem pædagogiske udfordringer og sociale muligheder, fordi det er tilpasset bestemte aldersgruppers behov. Samtidig rummer et univers også et tæt samarbejde mellem alle de professionelle, der er vigtige for børn og familier. Det er ud over pædagog og lærer også speciallæreren, sundhedsplejen, familiekoordinatoren og socialrådgiveren. Tilsammen giver det en dynamik, der skaber rummelighed, fællesskab og individuelle muligheder og vækst.

Et univers er også en lokal løsning, der trækker på ressourcer i de nære omgivelser. Det betyder forankring og sociale netværk, der er tæt ved hånden. Og så betyder det en åbning for borgerdrevne sociale initiativer ved siden af de professionelle. Det handler om udviklingen af velfærdsamfundet nedefra. Her ligger det store perspektiv.

Hvert barn sin chance

Hvert barn skal have mulighed for at finde sin egen rytme. Der er hurtigløberne og dem, der skal have lidt mere tid. Der er de meget boglige og dem, der er mere praktiske. Nogen skal helst have det ind gennem øret, andre gennem øjet. Børn er ikke ens, derfor skal de også have forskellig pædagogisk støtte. Det gælder fra den første læseundervisning hos den 5-6 årige til den unge, hvor det praktiske håndlag har første prioritet frem for boglige færdigheder. Børn og unge lærer forskelligt, men hvert barn skal have sin chance.

Det vil vi indrette universerne efter. Derfor er der rullende skolestart, hvor børnene rykker fra børnehave til 0. klasse, når de er parate til det, derfor kan elever følge en bestemt undervisning uafhængigt af

klassetrin – og derfor kan elever fra ungegruppen få deres eget tilrettelagte uddannelsesforløb, hvor der er indlagt praktik-forløb.

Hvert barn sin chance. Men ingen er overladt til sig selv. Hvert barn er også medlem af et *børne-* eller *ungeteam*, det er gruppen af jævnaldrende, hvor man får opbakning og støtte, det er her, der er en "makker", som man altid kan regne med.

Børneuniverser

Et børneunivers er for de mindste aldersgrupper fra 0 år og op til og med 3. klasse. Her er børnene i et socialt fællesskab, der bygger på lokalområdet. Her indbydes forældrene til samarbejde og involvering – og her tilbydes hjælp og rådgivning til forældre, der står med vanskeligheder. Børneuniverset kan trække på alle typer af specialister og har også den tætte og nære kontakt til de professionelle, der skaber trygheden og sikrer stabiliteten.

Et *Børneunivers* er en del af et lokalområde. Det betyder, at de mindste børn kan blive i deres trygge omgivelser også efter tiden i daginstitutionen og få den allerbedste start i skolen. Det hele samles i *Børneuniverset*, med den glidende overgang til skolelivet – men selvfølgelig ikke uden en synlig markering af at starte på et nyt trin i sit liv.

Børneuniverset rummer en fremskudt og tidlig indsats i et lokalområde. Her involveres forældre og det frivillige arbejde, her ydes støtte til familier med særlige behov, og her er der en mulighed for åben, anonym rådgivning. Hvis forebyggelse skal lykkes, er det vigtigt, at den foregår der, hvor mennesker lever og kan mødes. Børneuniverset

er et dynamisk center, der skaber sociale netværk og samspil mellem familier i deres almindelige hverdagsliv og de professionelle.

Junioruniverser

Skolen for mellemtrinnet fra 4. til 6. klasse er samlet i junioruniverser. Her er vægten på faglighed. Men også på at give det enkelte barn den tilstrækkelige hjælp til at finde ind til de personlige kompetencer. Derfor skal skolen give plads til individuelle valg og samtidig kunne rumme elever med behov for støtte. Det kræver en inkluderende pædagogik, hvor der er plads til forskellige undervisningsformer. Fx vekslen mellem lektioner i klassen, undervisning i større hold og aktiv indsats i smågrupper. Der er et tæt samarbejde med pædagoger i daginstitutionen og specialpædagoger. Det kræver også, at lærerne støttes fagligt og professionelt.

En skole, der vil bidrage til at udvikle hele barnet, sigter også på andet end boglig viden. Derfor et tæt samarbejde med fritidstilbud og foreninger i lokalområdet. Junioruniverset er en skole, hvor elever skal trives med hele kroppen. Derfor lægges vægt på venskaber, på daglig fysisk motion og på udstrakt inddragelse af IT-baseret læring.

Ungeuniverser

Udskolingen i ungeuniverser omfatter 7. til 9. klassetrin. Her er der høj faglighed og specialisering baseret på kompetencer og valgfrihed. Den enkelte skal finde sin egen rytme og interesse i læringsprocessen, der kan omfatte vægt på de praktiske sider ved dygtiggørelsen. Men også mulighed for at fordybe sig i de særlige interesser, der fx kan være

knyttet til teknik, miljø, idræt, musik eller litteratur. IT-baserede læringsprocesser giver enorme muligheder for en fordybelse, der kan lægge grunden til senere faglige valg.

Det er vigtigt i denne periode at fastholde lysten til uddannelse, om den så foregår i Haderslevs 10. klasse center eller i en ungdomsuddannelse. Ingen må blive fristet til at droppe ud eller give op, derfor stor vægt på sociale netværk og på muligheden for en styrket voksenkontakt, fx i en mentorordning. Alle unge er medlem af et ungeteam, der støtter, bakker op og giver inspiration.

Reformen bygger på opfølgning og vidensdeling

Opvækst og udvikling kræver aktiv deltagelse af børn, unge og deres forældre. Alle skal høres og alle har indflydelse på de beslutninger, der tages. Med et tæt samarbejde mellem univers, specialskole, PPR og familieafdeling er grunden lagt for en tæt koordinering. Den skal sikre den enkelte på sporet af en konstruktiv udviklingsproces. Det indebærer at følge op – og bliver ved med at følge op.

Opfølgning er ledetråden i reformens indsats for den enkelte og for familien. Her ligger det sociale sikkerhedsnet, der bygger på respekt for den enkeltes valg og tillid til, at vi i fællesskab kan skabe de rigtige muligheder.

I universerne ligger en vigtig specialisering og videnscenterfunktion, som inddrager alle de professionelle omkring børn, unge og familier. Her kan der trækkes på informationer fra alle i lokalområdet, og her kan børn, unge og forældre hente en viden, der kan støtte de mange

valg, de skal træffes igennem opvæksten. Alle medarbejdere er koblet op på et centralt vidensnetværk, mv.

Perspektiver i velfærd som lokal løsning

Haderslev-reformen vil udvikle nye menneskelige og sociale ressourcer. De skal udfoldes i sociale netværk, som frivillige indsatser og som den professionelles oplevelse af at få nye kompetencer. Først og fremmest sker det ved at skabe dynamik i samspillet mellem rammer og relationer. Det er her, der skabes ny vækst og genopdagelse af tidligere potentialer. Ingen bliver ladet tilbage eller overladt til sin egen skæbne. Det er perspektiverne i en reform af velfærd som den lokale løsning.

Bidraget er udarbejdet for Børne- og familieudvalget, Haderslev Kommune, september 2010. Det fulde bidrag kan erhverves ved at kontakte Haderslev Kommune.

Opsummering – samt SOPHIAs kommentar

Med Per Schultz Jørgensens bidrag til Haderslev Kommunes arbejde med at reformere indsatsen i forhold til skolegang for børn og unge – ikke mindst som led i en sparerunde – er fremhævet nogle væsentlige og nødvendige perspektiver. Særlig relevant er forestillingen om at tænke børns og unges skoleliv som en slags universer, hvori mange elementer indgår. Her er ikke mindst fremhævelsen af lokalmiljøets betydning for de mindre børn absolut central, fordi tænkningen netop

implicerer børns behov for tryghed, nærhed og for muligheden af at skabe sammenhæng mellem livet i institution, skole, familie og fritid.

Desværre synes Haderslev Kommune ikke i nødvendig grad at have fulgt Per Schultz Jørgensens anbefalinger. Således er der i kommunen netop nedlagt de to mindste skoler, mens de øvrige skoler på forskellig måde er blevet lagt sammen. Og ikke mindst er hele reformen sat i værk – eller søgt sat i værk – under modstand fra såvel forældre som øvrige implicerede, hvilket er en meget uheldig måde at indføre ændringer på.

3.2.3 Er folkeskolen folkets skole?

Af Per Kjeldsen, cand.pæd.psych, leder af SOPHIA.

Centralt for debatten om skolenedlæggelse er forældres og læreres forståelse af folkeskolen som værende deres skole. I praksis synes udsagnet om, at folkeskolen er folkets skole dog ikke at have nogen særlig betydning; i hvert fald lukkes og sammenlægges der i stigende grad skoler på trods af – ja, folkets røst.

Forældrene mener, at folkeskolen er folkets skole. Det kan man se af de mange protester, der kommer, når »deres« skole foreslås nedlagt eller administrativt flyttet, så ledelse, pædagogisk råd og bestyrelse placeres på en anden skole.

Det er ikke kun forældrene, der protesterer – det er også lærerne. Men fordi bevarelsen af en mindre skole kan medføre krav om øgede besparelser på andre skoler, kommer både lærere og forældre i et loyalitetsdilemma.

Der protesteres over mange kvalitative forringelser ved sparerunder, men først og fremmest protesteres der, når lokalskolen flytter ud af bo-området. Både forældre, elever og lærere ønsker et ejerforhold til skolen – skolen skal være så overskuelig, at den opleves kendt og tryk.

Skolenedlæggelse eller -sammenlægning foregår ellers tilsyneladende demokratisk og med høringsrunder. Desværre viser det sig, at høringsmaterialet ofte er meget ensidigt uden alternative modeller om udvikling og med så kort afstand mellem høring og byrådsbeslutning, at det virker praktisk umuligt og proceduremæssigt omsonst at udarbejde egentlige alternativer. Endelig er pengene jo det vigtigste, og i det lys har forældre og lærere og lokalområdet meget begrænsede muligheder for at nå at fremsætte realistiske alternativer.

Oprettelse af friskoler som erstatning for folkeskolen...

Men så kan man jo oprette en friskole magen til den skole, der skal lukkes. Det er opgjort, at der skal lukkes 84 skoler fra august 2011, samt at 136 skoler efter sammenlægning vil blive reduceret til 60 skoler, dvs. en yderligere nedlæggelse på 76.¹⁷ 63 forældregrupper tog sidste år skridt til at erstatte en folkeskole med en friskole, og heraf er

¹⁷ Se folkeskolens undersøgelse på <http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=66984>.

der ved fristen for indsendelse af vedtægter den 1. februar *31 på vej*, resten har givet op.

Ebbe Lilliendal, der er formand for Dansk Friskoleforening, siger, at *en væsentlig del af forklaringen er, at mange kommuner lægger hindringer i vejen. De har med forskellige magtmidler sikret sig, at det bliver så svært, som det overhovedet kan blive at oprette en friskole. Det er ren obstruktion.*

Anders Balle, formand for Skolelederforeningen, er derimod glad for, at det er svært at oprette friskoler: *mange planer om friskoler kommer kun til verden, fordi forældre vil protestere over, at kommunen ændrer skolestruktur, og fordi man vil bruge planerne som en slags trussel.*

Men er det ikke netop pointen – at forældre faktisk ønsker den lokale folkeskole bevaret, og at – om end modvilligt – må lade sig nøje med en friskole til erstatning. Lad os da glæde os over, at forældrene synes så godt om folkeskolen, at de vil bevare den for enhver pris!

Lokalskole for enhver pris?

Naturligvis skal man kunne lukke en skole, men man bør af menneskelige og faglige grunde – og af økonomiske – først afdække skolens og lokalområdets udviklingsmuligheder. Det er trist, at skoleforvaltningerne stort set kun har arbejdet med endimensionelle og kortsigtede økonomiske modeller for ændringer alene i skolestrukturen og uden fagligt holdbare begrundelser.

Spændende visioner for udvikling af både skole og lokalsamfund er gået tabt, og det i en tid, hvor alle efterspørger fornyelse, kvalificering og smidighed i et øget samspil og samarbejde mellem institutioner,

borgere og erhvervsliv i lokalsamfundet. Den sørgelige konklusion er derfor, at *folkeskolen alligevel ikke viser sig at være folkets skole, når det gælder.*

Bidraget er en omskrevet udgave af den 'Bagsmæk', der blev bragt i lærernes fagblad *Folkeskolen*, 1. marts 2011. 'Bagsmækken' kan ses her:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=66714&ResultSetId=50891456>

3.2.4 Mellem Verdener

Af Peter Lilleheden, cand.pæd.antro., pædagogisk konsulent, Aarhus Kommune Børn og Unge.

Det er vigtigt med tydelige koblinger mellem børns og unges skoleliv og deres fritidsliv, hvis de skal rustes til at navigere på egen hånd i en foranderlig verden, der er præget af stadig flere muligheder. Her spiller skolen som lokal kulturinstitution en afgørende rolle, netop fordi den placerer sig i børns og unges lokalmiljø.

Formålet med denne tekst er at belyse skolens rolle og funktion som lokal kulturinstitution. Lad os tage fat i ordet "kultur" til en start. Den tyske sociolog Niklas Luhmann beskriver kultur som et "forråd af fælles temaer". Jo flere temaer, man har til fælles, jo større er sandsynlighe-

den for, at man nærer samme forventninger til samtalen eller til mødet. Kultur handler altså om, hvordan mening skabes – eller tabes – mellem mennesker. Derfor er den lokale kontekst vigtig at kigge på, når man analyserer menneskelig interaktion. Og derfor er kultur interessant at inddrage som tema, når man kigger på børns og unges dannelsesproces. For netop i disse perioder af livet må vi mennesker siges at være mest på arbejde i forhold til at forstå vores omverden og os selv. I barndommen og ungdommen skabes de grundlæggende træk i vores identitet. Som en konsekvens af den individualiserings-tendens, der præger det senmoderne samfund skal børn og unge i dag, i langt højere grad end tidligere "blive til" som børn og unge og "konstruere" sig selv.

Samtidig skal de være i stand til at forholde sig reflektivt til deres valg af ungdom. De skal *vælge* den rette ungdom. Dette kræver, at de udvikler en refleksivitet om egne livsforhold og samfundsmæssig påvirkning for at kunne sætte perspektiv på deres liv.

I dag er det nærmere *valget* (af livsstil, gennem forbrug etc.), der er definerende for identiteten, end identiteten, der er afgørende for de valg, man træffer. Hvor man tidligere, populært sagt, fik størstedelen af sin identitet overdraget sammen med jakkesættet, når man som konfirmand trådte ind i voksenlivet, skal den i dag selv skabes.

Stillet overfor disse udfordringer og fordringer er det vigtigt, at børn og unge oplever sammenhænge, hvor de kan træne deres evne til deltagelse i sociale fællesskaber, tilegne sig viden og udvikle sig som mennesker – med skolen som en af de afgørende centrale arenaer. Derfor spiller skolen en vigtig rolle som lokal kulturinstitution, der skaber trygge rammer for sociale fællesskaber i såvel skoleliv som fritids-

liv – et sted, hvor tingene giver mening, og hvor de får lyst til at lære om den verden, de er på vej til at blive stadig mere selvstændige aktører i. Som bl.a. den tyske filosof Oskar Negt argumenterer for, skal formel viden og livserfaring ikke køre som parallelle linjer i børn og unges liv, hvis de skal gøres i stand til at deltage aktivt og kritisk på et kvalificeret grundlag i vores demokrati. Og hvis de skal opøve den dømmekraft og evne til kritisk stillingtagen, der er nødvendig for at kunne træffe sunde og selvstændige valg? på et kvalificeret grundlag. Det er ikke nok at vide noget om verden. Man skal også gøre sig erfaringer med den og kunne handle i den. Derfor er helhedsorienterede indsatser omkring børn og unge vigtige, da det er her igennem, at de oplever sammenhænge mellem det liv, de lever i skolen og det fritidsliv, de har før og efter skoletid. Skolen er i sagens natur ikke en løsrevet del af den omgivende verden – og da mindst af alt af det lokalsamfund, hvori børn og unge agerer, når de ikke er i skole. Derfor skal skolen fungere som demokratisk "øvebane".

Projektet 'Mellem Verdener' – lokalområdets betydning

Arbejdet med at skabe øget sammenhæng og helhed i børn og unges hverdagsliv gennem øget samarbejde mellem skoler og fritidsindsatser (i dette tilfælde fritids- og ungdomsskoleområdet) er der gjort erfaringer med i projektet "Mellem Verdener". Heraf viser det sig, at det nære daglige samarbejde, der er muliggjort, fordi skoler og klubber er en del af det samme lokale område, er af stor betydning. Af evalueringen af projektet fremgår det bl.a., at et godt ungemiljø er kendetegnet ved

ikke at "ligge langt væk fra skolen/hjemmet", og at et ungemiljø på skolen har stor betydning for unges oplevelse af ungdomslivet.

Der er bl.a. gode erfaringer med etableringen af et "ungemiljø" på selve skolens matrikel på Gammelgaardsskolen i Åbyhøj. Dette ungemiljø er skabt gennem konsekvent ungeinddragelse, hvilket har bevirket, at unge føler stort ejerskab for stedet og oplever, at skolelivet har fået en anden karakter. Samtidig oplever de unge stedet som en "demokratisk øvebane", hvor de i trygge rammer, med muligheden for støtte fra det pædagogiske personale, kan øve deres deltagelse i sociale fællesskaber. *Dette miljø kunne ikke være skabt, hvis skolen var løsrevet fra de unges lokalmiljø.*

Som det fremhæves i et uddrag fra en artikel om ungemiljøets åbning¹⁸: *'Ungemiljøet 12'rn er udsprunget af projektet 'Mellem Verdener' fra forrige år, der netop handler om ungeinddragelse og om at tage de unge alvorligt som eksperter i deres egne liv. Og ved at lytte til dem, blev det klart, at de unge fra 8. klasse og op manglede et sted at være efter skole, fordi juniorklubben slutter efter 7.: "Vi har virkelig selv bestemt ALT, og det har været mega fedt at få indflydelse med det samme og mærke, at alle vores idéer er blevet taget seriøst. Det har også været godt selv at være med, fordi man nu tager mere ansvar og passer bedre på tingene, da vi ved, hvor meget de faktisk er værd – og nå ja, jo mere ansvar vi selv tager, jo mere slipper vi for, at de voksne blander sig," smiler Mirna Tooma, Mathias Laursen og Jon Kvorning, som især glæder sig til at bruge klubben som hygge-sted med venner-*

¹⁸ Se følgende: <http://aarhus.lokalavisen.dk/ny-ungdomsklub-i-aabyhoej-i-12rn-styrer-ungdommen-/20100422/artikler/704229823/1781>.

ne samt til at spille musikinstrumenter og fremlægge projektopgaver i – for både skolen og ungdomsskolen vil også få sin daglige gang i lokalerne til for eksempel at fremlægge opgaver i.”

Hermed vises de muligheder, der ligger i at skabe åbninger mellem skolen og fritidsindsatser, der styrker skolens funktion som lokal kulturinstitution gennem øget helhedstænkning på tværs af fag og indsatser. Ved at det pædagogiske personale og de øvrige voksne, de unge møder i deres dagligdag har større kontaktflader og anledninger til konkret samarbejde, skabes et bedre grundlag for kommunikation om, med og omkring børnene og de unge, der igen vil opleve færre markante skift i deres hverdag.

Lokalskolen som krumtap

Et helhedsorienteret syn på unge og på deres dannelsesproces er altså af afgørende betydning, når der skal holdes skole under hensyntagen til de udfordringer, børn og unge står overfor i dag – når de er på arbejde med at skabe sig selv og 'vælge' den rette ungdom, der skal bane deres vej ind i voksenlivet. Det er derfor ikke nok at tro, at skolesystemet kan forbedres og effektiviseres gennem en modulisering af læring i delmål, der skal opfyldes. Dette bør indgå som vægtige argumenter i diskussionen omkring lukning af lokalskoler.

3.2.5 Små skoler – en undervurderet ressource

Af Martin Fitton, konsulent for det waliske Undervisningsministerium. Kommenteret udgave v. Karen Prins, cand.scient.soc, lektor i pædagogik, projektmedarbejder i SOPHIA.

Med udgangspunkt i sin rolle som rådgiver for det waliske undervisningsministerium har Martin Fitton opsamlet og beskrevet forskning på lokalskoleområdet fra Wales, Storbritannien, Polen, Tasmanien, Norge, Sverige og Finland. Konklusionen på hans gennemgang er, at de potentialer og ressourcer, der kan ligge i at bevare og udvikle små skoler i lokalområder er meget oversete og underbelyste.

Problemorientering eller potentialefokusering?

Fitton indleder med at beskrive, hvordan der på den ene side findes relativt megen forskning, både i Storbritannien og i resten af Europa om små skoler, men at forskningen samtidig er af meget svingende karakter. Ifølge Fitton er hovedparten politisk drevet med forudbestemte konklusioner, der bekræfter den ønskede politiske retning. Ligeledes er der generelt meget lidt forbindelse mellem uddannelsesforskning og uddannelsespolitik på den ene side og forskning i lokalsamfundsudvikling på den anden side. Fittons konklusioner understøttes bl.a. af Kvalsund fra Norge, der peger på, at det, der er brug for, er et bedre teoretisk fundament, snarere end mere politik.

En anden udfordring er, at langt det meste af den eksisterende forskning i de nævnte lande er problemorienteret, dvs. tager udgangs-

punkt i en opfattelse af små skoler som et problem, frem for *potentialefokuseret*, dvs. med fokus på at undersøge ressourcer og udviklingsmuligheder. Ligeledes er de politiske strategier ifølge Fitton problemorienterede, hvilket har ført til en generel underbelysning og manglende anerkendelse af små skolars betydning, fx for udvikling af børnenes sociale kompetencer mm.¹⁹

Driftsomkostninger på små skoler

De internationale undersøgelser er langt fra entydige i forhold til udgifterne på små skoler, også selvom mange politiske dokumenter antager, at små skoler er dyrere pr. elev end store. Ifølge en undersøgelse fra Wales er kun skoler med under 30 elever væsentligt dyrere pr. elev end skoler med flere end 30 elever (Cambridge Policy Consultants, 2010). Andre undersøgelser viser, at besparelserne ved skolelukninger er ubetydelige eller endda negative, når alle udgifter til nybyggeri, bustransport osv. er taget med i betragtning.

Alligevel er påståede besparelser ved skolelukninger en stærk politisk dagsorden, både i Wales og resten af Storbritannien.

Små skoler og kvalitet

Også i Wales er argumentet om sammenhængen mellem ringere faglig kvalitet og skolestørrelse blevet fremført som et yderligere argument for lukning af de små skoler. Samtidig viser undersøgelser af elevernes resultater i matematik og læsning, i henholdsvis Wales og Sverige, det

¹⁹ Se i øvrigt International Journal of Educational Research, 2009, Solstad and Sigsworth, 2005 og Bard, Gardener m.fl., 2005.

samme som i Danmark, nemlig at der ikke er nogen sammenhæng mellem skolens størrelse og elevernes faglige resultater (Estyn, 2006, OFSTED, 2000 og Sörling i Sigsworth, 2005).

Fitton peger på det bemærkelsesværdige i det manglende fokus på små skolars potentialer, eftersom elevernes resultater i matematik og læsning er taget fra OFSTEDs inspektioner af alle grundskoler i Storbritannien. I OFSTEDs inspektionsrapporter er der fx masser af information om udviklingsinitiativer, alternative ledelsesformer, betydningen af ledelse, der både er pædagogisk og administrativ, frem for blot administrativ osv.

Fitton undrer sig derfor over, at ingen tilsyneladende interesserer sig for alt dette materiale, der allerede eksisterer.

Noget at lære – også for store skoler?

Der findes kun meget sparsomme undersøgelser af skolens betydning for lokalsamfundet i Wales, Storbritannien og Sverige, akkurat som i Danmark. Især længerevarende følgestudier, der undersøger et lokalområde over tid, er der meget lidt af. "Der er brug for indgående og detaljeret forskning på dette område, hvis vi skal forstå relationerne mellem lokalsamfund og skole", skriver Fitton.

Afslutningsvis fremhæver han et par områder, hvor små skoler har potentialer til at være kreative arnesteder for initiativer, der kan være relevante også for store skoler.

Han fremhæver bl.a. et norsk studie af aldersintegreret undervisning på små skoler og betydningen heraf for udviklingen af selvrealisering, sociale kompetencer, innovation og kreativitet (Kvalsund, 2004).

Andre studier fra henholdsvis Sverige og USA peger også på, at erfaringer med blandede aldersgrupper i undervisningen spredte sig og blev en trend også i større skoler (Sorlin i Sigsworth, 2005, Cotton, 1999).

Et andet område, det er værd at kigge nærmere på ifølge Fitton, er den rolle som små skoler kan spille i at udvikle de nationale lærerplaner på området for bæredygtig udvikling, fx skovskoler, øko-skoler, Food For Life og i det hele taget at bruge skolens placering i et lille lokalsamfund som en mulighed for på skolen at arbejde med lokalsamfundets bæredygtighed og selvforsyning.²⁰

Sidst, men ikke mindst kan små skoler være foregangsskoler i forhold til at involvere ressourcepersoner med uddannelsesmæssig relevans i børnenes skolegang. Fitton peger på, at undersøgelser fra bl.a. Norge viser, at små skoler på landet langt oftere end store skoler havde forbindelser til folk i lokalsamfundet, der var uddannelsesmæssigt relevante, og at lærerne langt hyppigere end på store skoler involverede ressourcepersoner fra lokalsamfundet i skolen (Solstad, 2004).

Fitton på dansk grund?

Generelt kan man sige, at Fitton understreger, at lukninger af små skoler langt fra er noget dansk fænomen, men tilsyneladende også er noget, der ses i vores nabolande, bl.a. i kraft af lignende undersøgelser og lignende mangler på undersøgelser.

Både i Danmark og i de lande, som Fitton har kigget på, diskuteres skolestruktur og små skolars fremtid ofte i lyset af økonomiske bespa-

²⁰ Se bl.a. www.continyou.org.uk og www.transitiontowns.org.

relser og forestillingen om stordriftsfordele. Martin Fitton er tydeligvis optaget af de små skolars betydning i og for lokalsamfundet og for disse muligheder for at udgøre en platform for alternativer til de urbane centres definitionsmagt på, hvordan det gode liv og den gode skole ser ud. Ligeledes ser han klare visioner i at lade de små skoler være drivkræfter i en bæredygtig udvikling, der bl.a. involverer en langt større grad af selvforsyning mm. Samlet set kan man derfor sige, at Fitton formår at fremhæve nogle aspekter, der også herhjemme kan få betydning for debatten om lokalskolens fremtid, og at man derfor med rette kan vende blikket mod de erfaringer, vores nabolande gør sig.

Ovenstående bygger på en artikel af Martin Fitton: *Small Schools: an undervalued asset? Wales and the International Context*, der er et sammendrag af artiklen i *International Journal of Educational research*. Artiklen findes desuden i dansk oversættelse på www.sophia-tt.org.

3.3 Uddannelsespolitiske tiltag – kommenteret

Samtidig med, at SOPHIA udsendte hvidbogen om lokalskolens fremtid, kom der en lind strøm af rapporter og analyser fra de centrale myndigheder – der alle pegede i retning af det ressourcebesparende ved lukning af små og mindre lokalskoler.

De i nærværende sammenhæng væsentlige rapporter, notater mv. er beskrevet i det følgende, idet der samtidig er kommenteret herpå. Dette er gjort, fordi det synes gennemgående for de mange udspil, at

de kun i ringe grad bygger på et nuanceret og videnskabeligt grundlag – og derfor ikke bør stå ukommenteret hen.

3.3.1 KREVI: Konsekvenser af en ændret skolestruktur

Kommentar af Karen Prins, cand.scient.soc., lektor i pædagogik, projektmedarbejder ved SOPHIA

Konsekvenser af en ændret skolestruktur – et litteraturreview af eksisterende undersøgelser

Af KREVI – Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut
Rapport, august 2010:

<http://kreivi.dk/publikationer/rapporter/skolestruktur-i-danmark-to-analyser>

KREVI's rapport er et interessant eksempel på mange af de problematikker, som SOPHIA forsøger at belyse, bl.a. i denne hvidbog. Rapporten er sendt til samtlige kommuners skoleforvaltninger og beslutningstagere, og hvis man ikke læser forbeholdene, og ikke kender området, så kan den få uhyggelig meget magt. På baggrund af økonomisk teori om stordriftsfordele i virksomheders produktion forudsættes det, at de samme mekanismer gør sig gældende på skoleområdet. Det empiriske grundlag er meget spinkelt og i forvejen behæftet med usikkerheder og kritik. Selv ikke på det driftsøkonomiske område er stordriftsfordelene entydige, og de forsvinder hurtigt, når skolestørrelsen når op på 100-150 elever. Derfor er det interessant, at rapporten mener at kun-

ne sige, at en skolestørrelse på 200 eller derover er det, kommunerne bør stræbe efter. Det er der ikke belæg for i undersøgelserne, men ligner til forveksling Rejseholdets anbefaling, som i øvrigt også for en stor dels vedkommende mangler faglige belæg. På spørgsmålet om sammenhængen mellem faglig kvalitet og skolestørrelsen benyttes netop ensidige målbare indikatorer for kvalitet, nemlig karaktergennemsnit og PISA, og selvom det påpeges, at mange andre forhold spiller ind, og at forældrenes socioøkonomiske baggrund er helt afgørende for elevens præstation, så konkluderes det alligevel (ganske vist forsigtigt), at der er positiv sammenhæng mellem skolestørrelse og kvalitet

I tillægsrapporten om skolestrukturer (se referenceliste, afsnit 4.1) undersøges det, om nogle kommuner har uudnyttede potentialer i forhold til stordriftsfordelene på skoleområdet. Rapportens formål er, på baggrund af statistisk analyse, at udpege de konkrete kommuner, der har urealiserede stordriftsfordele på skoleområdet. Rapporten trækker indirekte på KREVI's konklusion i rapporten om *Konsekvenser af en ændret skolestruktur*. I forbindelse med udgivelse af rapporterne udsendte KREVI en pressemeddelelse med overskriften: Der er god økonomi i at lukke hver tredje folkeskole, som blev sendt ikke bare til forvaltninger og beslutningstagere, men også til medierne og dermed til befolkningen.

Rapportens formål er at udpege effektiviseringspotentialer for kommunerne på skoleområdet på baggrund af finanskrisen og de deraf følgende besparelser i kommunerne. Desuden ønsker KREVI, ligesom

SOPHIA, at bidrage med viden for at forbedre det kommunale beslutningsgrundlag.

Rapportens analyse er – som nævnt – foretaget med udgangspunkt i økonomisk teori om stordriftsfordele i produktion (Pindyck og Rubinfeld, 2007). Ifølge denne teori vil en virksomhed optimere sine udgifter pr. produktionsenhed indtil den når en vis størrelse, hvorefter stordriftsulemper vil optræde. Når teorierne overføres til skoleområdet, argumenteres der for, at der må være stordriftsfordele; på kommuneniveau – i form af færre skoler, der skal administreres; på skoleniveau – i form af rationalisering på ledelsesniveauet og; på klassestørrelser – hvor flere elever pr. lærer sparer på lærerkræfterne. Der anvendes således entydigt en økonomisk stordriftsfordel fra markedstænkningen til effektivisering af den danske folkeskole. I øvrigt anvendtes den samme logik i kommunalreformen, hvor kommunerne helst skulle være så store som muligt for at være effektive, og hvor det nu viser sig at have øget antallet af ansatte med over 40.000.²¹

Økonomiske fordele ved skolesammenlægninger

Ifølge rapporten er de empiriske undersøgelser af de økonomiske fordele ved skolesammenlægninger ret begrænsede. De danske undersøgelser, der eksisterer, peger alle på, at der ser ud til at være nogle økonomiske stordriftsfordele, som aftager ved over 100-150 elever og med en række forbehold. Rapporten supplerer sine konklusioner med tre undersøgelser fra Norge, der entydigt peger på økonomiske stordriftsfordele ved skolesammenlægninger.

²¹ Se bl.a.: <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2010/06/29/120659.htm>.

Rapporten går i dybden med Jens Blom-Hansens undersøgelse fra 2004, som direkte undersøger sammenhængen mellem de danske skolars størrelse og deres udgifter efter et mål for omkostningseffektivitet, der udgøres af de samlede antal lærertimer pr. elev. Opgjort på denne måde viser undersøgelsen, at der er klare stordriftsfordele ved større skoler. Fordele som aftager markant ved et elevantal på 100-150 elever – hvilket er en konklusion, der ligner de norske undersøgelser. Samtidig påpeges det, at de danske skoler generelt er langt større end de norske (og finske), hvorfor det er svært at sammenligne fordelene ved sammenlægning. På baggrund af ovenstående konkluderer rapporten, at der er økonomiske stordriftsfordele ved at ændre skolestrukturen i kommunerne, så der er minimum 200 elever pr. skole. Her kan det undre, hvordan KREVI når frem til tallet 200, eftersom de netop fremhæver antallet 100-150 på baggrund af Blom-Hansens undersøgelse.

Det påpeges desuden, at stordriftsfordelene formentlig er undervurderede i forhold til byggeomkostninger ved nybyggeri. Og samtidig påpeges det, at der kan være ulemper i forhold til transportudgifter, når børnene skal rejse længere. Dog kan der ikke umiddelbart konkluderes på den økonomiske betydning af privatskoler som alternativ, bl.a. fordi der i de eksisterende undersøgelser ikke er kigget på situationer, hvor skoler lukker og privatskoler åbner i stedet. Så vidt de økonomiske undersøgelser.

Sammenhæng mellem skolestørrelse og faglig kvalitet

I forhold til undersøgelserne af sammenhængen mellem skolestørrelse og faglig kvalitet trækkes der på en række forskellige undersøgelser. Faglig kvalitet vurderes med udgangspunkt i PISA undersøgelserne (Egelund m.fl.) og karaktergennemsnittet fra folkeskolens afgangsprøve. I forhold til PISA undersøgelserne er konklusionerne svingende. I 2004 konkluderes det, at afgangskaraktererne afspejler forældrenes baggrund og i 2006 konkluderer Egelund, at elever fra større skoler klarer sig 0,5% bedre i matematik. I 2007 konkluderer Hermansen, at der er en lille sammenhæng mellem elevernes præstationer i matematiktest og skoler af en vis størrelse, men at andre faktorer er mere afgørende. Det forudsættes implicit, at muligheden for at rekruttere lærere med linjefaglig uddannelse i det pågældende fag er afgørende for den faglige kvalitet. Her vurderer skolelederne i interviewundersøgelsen, at de oplever det som sværere på de små skoler, men der er altså ingen undersøgelse af den faktiske linjefagsdækning eller den faktiske undervisningskvalitet i de pågældende fag.

I forhold til undersøgelser af klassestørrelse og faglig kvalitet konkluderes der, på baggrund af eksamenskarakterer i fransk, at mere end 5-6 elever i klassen giver stordriftsulempen, og på baggrund af PISA i matematik, at der er stordriftsfordele i klasser op til 20. I rapporten konkluderes det, at der på baggrund af det tilgængelige materiale ikke er grundlag for at sige, at der er klar sammenhæng mellem faglig kvalitet og skolestørrelse, men at der forsigtigt kan peges på en vis sammenhæng mellem klassestørrelse og matematikpræstationer. Samtidig understreger rapporten, at andre forhold end skolens og

klassens størrelse vurderes som vigtigere for elevens præstationer, og at dette især gælder forældrenes socioøkonomiske baggrund. KREVI bekræfter således det, som også Fitton og flere andre i dette hvidbogssupplement påpeger, nemlig at der ikke findes belæg for at påstå, at der er sammenhæng mellem skolestørrelse og kvalitet.

Skolelukningers påvirkning af lokalsamfundet

Ifølge rapporten er det i forhold til skolelukningers påvirkning af lokalsamfundet igen meget begrænset, hvad der eksisterer af viden om danske forhold. Rapporten peger på 2 undersøgelser; den ene en interviewundersøgelse i 6 udvalgte lokalområder og den anden en statistisk undersøgelse af demografiske indikatorer i områder præget af skolelukninger. Undersøgelserne konkluderer, at det ikke er skolelukninger i sig selv, der forårsager tilbagegang i lokalområder, men omvendt, at det ofte er i områder med tilbagegang, at kommuner vælger at lukke skoler. Her må vi bare tilføje, at der er behov for langt mere forskning i konsekvenserne af skolelukninger, eftersom der er skolelukninger på vej overalt i kommunerne. Samtidig peger det kvalitative studie på, at beboere opfatter det som positivt for livet i lokalområdet, at der åbner en skole eller en anden offentlig institution i den forhenværende skoles lokaler. Desuden fremhæver beboerne adgangen til den forhenværende skoles lokaler som vigtigt for områdets foreningsliv.

3.3.2 Skolens Rejsehold: Fremtidens folkeskole – én af verdens bedste

Kommentar af Lene Laursen, stud.psych., projektmedarbejder i SOPHIA

Fremtidens folkeskole – én af verdens bedste. Anbefalinger. 360-graders eftersyn af folkeskolen gennemført af skolens rejsehold
Af Skolens Rejsehold
Rapport, juni 2010:
http://www.skolensrejsehold.dk/sitecore/content/SkolensRejseHold/Skolens%20rejsehold/~/_media/SkolensRejsehold/Rapporter/RapportA_enkeltsider.ashx

Skolens Rejsehold er som bekendt nedsat af regeringen med henblik på at kortlægge styrker og svagheder ved den danske folkeskole. Dette formål skal ses i relation til regeringens målsætninger om at styrke fagligheden og få alle unge til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Ifølge den officielle beskrivelse af Skolens Rejsehold er dette sammensat af en række personer med *stærke kompetencer og viden om uddannelse og folkeskolen*.²² Derfor kan det også undre, at ingen pædagogiske forskere fra det danske forskningsmiljø har fået plads på holdet.

²² Dette fremgår af rejseholdets hjemmeside:
<http://skolensrejsehold.dk/Skolens%20rejsehold/Rejseholdets%20medlemmer.aspx>.

Af relevans for lokalskoledebatten er den 10. anbefaling: Rejseholdet anbefaler, at skolerne fremover skal have en størrelse, så lærer- og ledelseskompetencer kan forenes med en effektiv ressourceudnyttelse.²³

Forud for anbefalingen peges der på Rejseholdets tre fundne faglighedsproblematikker ved en lille skole:

- Små skoler kan ikke have det fulde spektrum af kompetencer, såsom fuld linjefagsdækning og specialiserede kompetencer.
- En lille skole er mindre fleksibel. Som eksempler nævnes manglende kapacitet til at tilbyde udskolingseleverne forskellige specialiserede linjer og høj grad af valgfrihed, ligesom det er vanskeligt at opnå fordelene ved teamsamarbejde.
- Små skoler er dyrere i enhedsomkostninger pr. elev, fordi der er færre elever på hvert klassetrin, og skolen har sværere ved at rumme elever med særlige behov, der derved i større udstrækning sendes i dyre specialtilbud.

På grundlag af disse faglighedsproblematikker udspecificeres den 10. anbefaling i nogle konkrete løsningsmodeller:

- En skole bør have mindst tre spor på hver årgang, således at der skabes det fornødne grundlag for at have alle de forskellige kompetencer på skolen og for intern kompetenceudvikling, samt for en hensigtsmæssig ressourceudnyttelse.
- Alternativt kan man skabe én skole fordelt på flere forskellige enheder, fx at kommunen opdeler sine skoler i indskolingsskoler, mellemtrinsskoler og udskolingsskoler.

²³ Se www.skolensrejsehold.dk.

I forlængelse af Rejseholdets anbefalinger udtaler formanden for Skolens Rejsehold, Jørgen Søndergaard, at hver tredje folkeskole bør lukke²⁴, et tal der svarer til, at ca. 500 skoler skal lukkes. En sådan udmelding suppleres endvidere med udtalelsen om, at små skoler ikke har "en kinamands chance for at overleve", men når man i praksis ser på antallet af overlevende små skoler – der imidlertid i stadig større grad er friskoler – ser det ud til, at de faktisk overlever.²⁵ Derfor kan det undre, at Søndergaard er så sikker i sin sag – og uden faglig dækning, hverken i teori, forskning eller praksis!

SOPHIA om Skolens Rejsehold

I forlængelse af Rejseholdets anbefalinger har såvel SOPHIA som flere uddannelsesforskere markeret sig i debatten.

Hvad angår Rejseholdets generelle troværdighed, er der grund til skepsis. Eksempelvis begrundes Søndergaards sine udtalelser om sammenhængen mellem faglighed og skolestørrelser med resultater fra en undersøgelse udarbejdet af Uni-C – Undervisningsministeriets statistikenhed. Imidlertid har Uni-C kun undersøgt, hvorvidt der er en sammenhæng mellem linjefagsdækning og skolestørrelse – og altså ikke, om linjefagsdækningen har betydning for skolens kvalitet!

²⁴ Se Jørgen Søndergaards udtalelser her:

<http://politiken.dk/indland/ECE989522/rejsehold-vil-lukke-500-skoler/>

²⁵ For statistik over antal små skoler i Danmark, herunder antallet af små friskoler, se undersøgelsen *Elevtal for grundskolen 2009/2010* på:

<http://www.uvm.dk/~media/Files/Stat/Folkeskolen/PDF11/110106%20Elevtal%20i%20grundskolen%202009.ashx>.

I Rejseholdets baggrundsrapport henvises der i øvrigt heller ikke til Uni-C, men derimod til undersøgelser fra USA. Men det er selvfølgelig ganske umuligt at drage direkte konklusioner mellem så forskellige uddannelsessystemer som det danske og det amerikanske – hvilket da også påpeges fra dansk pædagogisk forsknings side, bl.a. af professor i pædagogisk statistik, Peter Allerup, fra DPU: *Man kan ikke overføre de udenlandske resultater direkte til Danmark. Der er alt for stor forskel på, hvordan man underviser herhjemme i forhold til for eksempel USA og Storbritannien.*²⁶

Som led i diskussionen om Rejseholdets troværdighed har Steen Nepper Larsen, bestyrelsesmedlem i SOPHIA, udarbejdet en kronik til Politiken den 6. juli 2010, samt et efterfølgende notat. Heri stiller han spørgsmål ved en lang række forhold omkring Rejseholdets arbejde og anbefalinger. Dette udmønter sig i 11 anmærkninger med fokus på Rejseholdets generelle troværdighed – og ikke mindst mangel på videnskabelighed.²⁷

Forskningen om skolestørrelse og faglighed

I forlængelse af Steen Nepper Larsens kritik, anfægtes Rejseholdets faglighedsproblematikker ved små skoler i KREVI-rapporten *Konsekvenser af en ændret skolestruktur. Et litteraturreview af eksisterende*

²⁶ Se hele artiklen om rejseholdets brug af undersøgelser:
<http://i.pol.dk/indland/989522/rejsehold-vil-lukke-500-skoler/>

²⁷ Reference til Steen Nepper Larsens notat:
http://www.dansklf.dk/multimedia/Notat_Rejseholdets_360_graders_eftersyn_24-06-2010.pdf

undersøgelser, hvor konklusionen er, at der ikke er grundlag for at sige, at der er klar sammenhæng mellem faglig kvalitet og skolestørrelse i Danmark. Se i øvrigt kommentarer til denne rapport i indeværende hvidbogstillæg, afsnit 3.3.1.

Endvidere henvises til direktør for området Forskning og Udvikling på Professionshøjskolen Metropol, Nikolaj Lubanskis analyse i hvidbogen: "Skal lokalskolen udvikles eller nedlægges?", hvor det ligeledes konkluderes ud fra en række eksisterende undersøgelser, at det er andre faktorer end skolestørrelsen, såsom lærernes professionalisme, lærertrivsel og god skoleledelse, der øger fagligheden og kvaliteten.

Samme resultater findes i et review af 71 studier foretaget af The Nordic Indicator Workgroup (DNI), udgivet af Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning i 2010, omkring sammenhængen mellem input, processer i skolen og de resultater som skolen opnår.²⁸

Selvom PISA-undersøgelserne fra 2009²⁹ fandt sammenhænge mellem skolestørrelse og præstationer i dansk og matematik, hvor store skoler med mere end 800 elever præsterede bedre i dansk end skoler med 400-499 elever, og elever på mindre skoler præsterer bedre i matematik end elever på større skoler, så er forskellene så minimale, at

²⁸ Hele undersøgelsen kan ses her: <http://www.eva.dk/projekter/2009/indikatorer-for-den-gode-skole/rapport/input-process-and-learning-in-primary-and-lower-secondary-schools>

²⁹ Resultaterne fra PISA-undersøgelserne 2009 kan rekvireres herigennem: http://www.oecd.org/document/61/0,3343,en_2649_35845621_46567613_1_1_1_1,00.html

blandt andet professor Niels Egelund, formand for PISA-konsortiet, og Peter Allerup begge afviser betydningen af resultaterne.³⁰

Der er altså ikke på nuværende tidspunkt forskningsbaseret belæg for at hævde, som Skolens Rejsehold gør i sin 10. anbefaling, at store skoler har større faglighed end små. Faktisk er der slet ikke belæg for at konkludere, at der er nogen som helst sammenhæng mellem skolestørrelse og skolekvalitet – og Rejseholdets udmelding herom må derfor betragtes som værende ganske ubegrundet og ikke mindst uvidenskabelig.

3.3.3 AKF: Den højt præsterende skole

Kommentar af Louise Nabe-Nielsen, cand.pæd.fil., projektleder, SOPHIA

Den højt præsterende skole.
Af Jill Mehlbye f. AKF – Anvendt Kommunal Forskning (AKF)
Rapporten, november 2010:
http://www.akf.dk/udgivelser/container/2010/udgivelse_1112/

Der tages i det følgende afsæt i ovennævnte rapport, om end der samtidig vil blive refereret til andre relevante udspil i den aktuelle debat.

³⁰ Se udtalelserne her:

http://www.dpu.dk/aktuelt/nyheder/nyhed/artikel/myter_og_fakta_i_pisa_2009_om_skolestoerrelse_og_elevernes_praestationer/

Rapporten, som er udarbejdet af AKF på baggrund af et ønske fra Skolerådets formandskab – der bl.a. består af formanden for Skolens Rejsehold, Jørgen Søndergaard – bygger på en undersøgelse af 12 skoler. De 12 skoler er udvalgt efter deres præstationer, dvs. efter karaktergennemsnit ved afsluttende eksamener. Skolerne fordeler sig således, at otte af skolerne er højt præsterende – fire af disse har en lille andel af socialt svage elever, mens de andre fire har en stor andel af socialt svage elever; de øvrige fire skoler er sammenligningsskoler, der alle har vist svingende præstationer over en årrække.

Målet med undersøgelsen var at klarlægge hvilke faktorer, der spiller ind, når en skole er højt præsterende – også selvom skolen har en stor andel af socialt svage elever. Her nåede man frem til, at især otte specifikke forhold sandsynligvis kunne løfte socialt svage elever – og derved bidrage til at få skolen til at præstere højt.

I nærværende sammenhæng er især to af disse forhold centrale, nemlig:

- *Lærere, der underviser i deres linjefag, og som er parat til at indtage ledelsesrollen i undervisningen, og som har høje faglige forventninger til deres elever.*
- *Skolen er tilstrækkelig stor til at kunne sikre en høj grad af linjefagsdækning i centrale fag.³¹*

En central konklusion i undersøgelsen handler altså om, at skolen med al sandsynlighed præsterer højere, hvis lærerne underviser i deres lin-

³¹ Se alle otte forhold her:
http://www.akf.dk/udgivelser/container/2010/udgivelse_1112/.

jefag – eller hvis de ”har en særlig uddannelse i faget” – og at dette kun er muligt, hvis skolen er tilstrækkelig stor.

Resultaterne omgås med uforsigtighed

Som det fremgår ovenfor er der i rapporten *ikke* lagt op til, at de otte forhold er endegyldige svar på spørgsmålet om, hvad der får en skole til at præstere højt. Der er tale om nogle tendenser vurderet på baggrund af ganske få skolars præstationer.

Ser man imidlertid på mediernes – og adskillige skoleaktørers – brug af undersøgelsen, vil man opdage, at resultaterne nærmest har været ophøjet til sandheder. En særlig drejning handler om, hvordan man ofte forveksler forskellen på små og store skoler med forskellen på udkantsskoler og byskoler.

Undersøgelsen fra AKF peger på, at linjefagsdækningen har betydning for en skoles præstation – og at dette forhold samtidig er afhængigt af skolestørrelsen. Trods det spinkle undersøgelsesgrundlag er der grund til at antage, at linjefagsdækningen – eller tilsvarende – *har* betydning for en skoles præstationer. Dermed gives der anledning til at undersøge to forhold, nemlig dels om små skoler faktisk har ringere mulighed for linjefagsdækning eller tilsvarende, og dels om de statistisk set præsterer dårligere end store skoler.

Små skolars præstationer og linjefagsdækning

Som beskrevet i flere undersøgelser er der intet, der tyder på, at små skoler præsterer dårligere end store skoler – hvis man samtidig tager højde for socioøkonomiske forhold.³²

Ser man på linjefagsdækningen på små skoler, er der heller ikke tale om nogle generelt store forskelle i forhold til store skoler. Ifølge undersøgelser fra Undervisningsministeriet, der bygger på respons fra 84% af landets skoler (eller ca. 1280 skoler), er der i eksempelvis fagene dansk og matematik tale om bedre linjefagsdækning på store skoler; til gengæld har de små skoler flere lærere med relevant efter- eller videreuddannelse, dét der i undersøgelsen kaldes "kompetencer svarende til linjefag".³³ Denne tendens gør sig gældende for stort set samtlige skolefag, hvorfor man med rimelighed kan konkludere, at det samlet set er få procent, der skiller skolerne, når det kommer til lærernes linjefagsdækning eller tilsvarende.

Hvis man derfor fortsat antager, at AKFs konklusioner vedrørende linjefagsdækningens betydning for en skoles præstationer, er rimelige, må man samtidig konkludere, at dette forhold *generelt* set ikke afhænger af en skoles størrelse. Som respons på den ofte forekommen-

³² I gennemgangen af Rejseholdets rapport, afsnit 3.3.2 findes referencer til flere undersøgelser, der peger på dette. Der henvises endvidere til Peter Allerups udtalelser herom i Kristeligt Dagblad, 8. juni 2010: <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/369276:Danmark--Ny-skoleplan-vil-lukke-500-skoler>.

³³ Uni-C: *Undersøgelse af linjefagsdækning i folkeskolen. Gennemgang af resultater.* Se hele undersøgelsen her: http://www.uvm.dk/~media/Files/Udd/Videre/PDF09/090706_Rapport_linjefag_2009.ashx.

de kommentar om, at lærere 'bedre kan komme til at undervise i deres linjefag på store skoler' udtaler Peter Allerup, professor i pædagogisk statistik, DPU, at det ikke nødvendigvis af den grund bliver prioriteret, og at *mange andre faktorer spiller ind på fagfordelingen, og fleksibiliteten på en stor skole gør, at man lettere kan tage hensyn til den enkelte lærers personlige ønsker til skemaet.* Dette suppleres af DLFs undersøgelse om læreres linjefagsundervisning, hvoraf det fremgår, at det *kun er hver fjerde lærer, som udelukkende underviser i sine linjefag.*³⁴

Skolens Rejsehold og nedlæggelse af små skoler

Trods den manglende sammenhæng mellem præstationer og skolestørrelse anbefaler Skolens Rejsehold – med henvisning til netop behovet for linjefagsdækning – at nedlægge små skoler: *Et problem er, at små skoler ikke kan have det fulde spektrum af kompetencer – såvel fuld linjefagsdækning som specialiserede kompetencer, for eksempel ressourcepersoner inden for dansk, matematik og elevernes adfærd, kontakt og trivsel (AKT).*³⁵

En sådan anbefaling kan undre, når man ret betænker, at små skoler netop ikke præsterer dårligere end store skoler – og at især linjefagsdækningen (el. tilsvarende) ikke er markant lavere på små skoler.

³⁴ Se interview med Peter Allerup her:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=61172>.

³⁵ Se anbefalingen her:

<http://skolensrejsehold.dk/skolens%20rejsehold/afrapportering/anbefaling%2010.aspx>.

Med vægtningen af AKT foranlediges man derfor til at antage, at Skolens Rejsehold vægter elevs trivsel som begrundelse for skolenedlæggelse, men i en kommentar bemærker Jørgen Søndergaard, at Skolens Rejsehold *udmærket er klar over, at mange forældre er glade for de små skoler og at flere undersøgelser viser, at elever på små skoler oplever en bedre trivsel.*³⁶ Hele Rejseholdets begrundelse for nedlæggelse af små skoler synes dermed at bygge på et spinkelt grundlag, hvor også skolens interessenter – især forældre – i høj grad underkendes.

Udkantsskoler er ikke lig små skoler

Når det i debatten ofte fremhæves, at små skoler er ringere eller præsterer dårligere end store skoler, er det altså ikke korrekt. Hvad der imidlertid er væsentligt, er en skelnen mellem små skoler og udkantsskoler. For når det kommer til *udkantsskoler*, dvs. skoler, der ligger i kommuner udenfor de større byer, er der i væsentlig grad tale om dårligere præstationer – ikke som følge af ringere skolekvalitet, men derimod som følge af elevbaggrund, social arv mv. Denne skelnen har ifølge bl.a. Niels Egelund intet at gøre med skolens kvalitet, men derimod især med økonomiske og strukturelle forhold: *Vi har en polarisering, hvor de, der har de bedste job, klumper sig sammen i særlige områder omkring de store byer, og de, der har et dårligt uddannelses-*

³⁶ Se Jørgen Søndergaards udtalelse her: <http://skolensrejsehold.dk/news/rejseholdets%20svar%20til%20professor%20christen%20soerensen.aspx>.

*niveau, bor i andre dele af landet.*³⁷ Denne udvikling får betydning for børnenes skolegang og muligheder for præstationer i skoleregi. Der er derfor – som også Egelund indikerer – grund til at ændre på den generelle kommunale struktur og de økonomiske rammer, indenfor hvilke, man driver skole.

AKF-undersøgelsens validitet

I AKFs undersøgelse er der tale om et udvalg på otte skoler, samt fire sammenligningsskoler. Dette synes at være et meget spinkelt grundlag at foretage så markante konklusioner på.

Derudover er særligt to forhold væsentlige at fremhæve. For det første er der intet sted i undersøgelsen redegjort for elevernes tidligere skolegang, herunder om flere af eleverne kunne tænkes at komme fra andre skoler, fx små skoler eller skoler med lav linjefagsdækning. Elevernes historik har selvsagt betydning for deres muligheder for at præstere – hvilket da også indirekte fremgår af den del af undersøgelsen, der vedrører indskolingen. Således er det relevant at undersøge indskolingen, fordi man må formode, at skolens præstationer udspringer af et samlet skoleforløb. Men når de 15-16 årige elevers specifikke historik ikke medtages, er konklusionerne mangelfulde.

For det andet er det relevant at undersøge, hvorvidt forvaltningen har indgået i et løbende samarbejde med skolen, og hvorvidt det nuværende samarbejde har ændret karakter historisk. Det påpeges i un-

³⁷ Læs mere om problematikken omkring 'udkantsskoler' her: <http://politiken.dk/uddannelse/ECE1223447/folkeskoler-i-udkantsdanmark-faar-bundkarakterer/>.

dersøgelsen, at det tætte samarbejde mellem forvaltning og skole (herunder ledelse og lærere) er af betydning for en skoles præstationer. Men det nuværende samarbejde – som udgør undersøgelsens grundlag – har selvsagt kun betydning for fremtidige præstationer, og ikke for tidligere præstationer.

Samlet set er der med AKFs undersøgelse nok anledning til at fremhæve nogle væsentlige aspekter, men der er samtidig grund til at læse undersøgelsens resultater kritisk. Ikke mindst er det væsentligt at bruge disse i samspil med andre resultater, her især i kombination med såvel kvantitative som kvalitative undersøgelser. I den sammenhæng er det eksempelvis værd at bemærke, at der få måneder før offentliggørelsen af AKFs resultater, blev gennemført en lignende undersøgelse af en nordisk arbejdsgruppe med bl.a. EVA som deltager. Her var formålet at *kortlægge hvilke faktorer der har en afgørende betydning for elevernes læring i grundskolen*.³⁸ Selvom målet for denne undersøgelse synes at være en smule anderledes end målet for AKFs undersøgelse, så må man forvente et vist sammenfald mellem høje præstationer og vurderingen af elevernes læring; derfor er det bemærkelsesværdigt, at der blandt de 11 faktorer, som den nordiske arbejdsgruppe fremhæver som betydningsfulde kun er få genkendelige i forhold til AKFs otte faktorer.

En sådan sammenligning og brug af undersøgelser understreger betydningen af en kritisk gennemgang af eksempelvis AKFs resultater.

³⁸ Se undersøgelsen her: <http://www.eva.dk/nyheder/2010/hvad-kendetegner-den-gode-skole>.

3.4 Behovet for forskning, undersøgelser og lign.

SOPHIAs formål er først og fremmest at lave strategiske analyser med henblik på at bidrage til kvalificering af den offentlige og/eller professionelt faglige debat og de politiske beslutningsprocesser. Herudover skal vi forsøge at initiere forskning, forsøg og undersøgelser mm. Dette sidste fordi enhver form for strategisk analyse næsten pr. automatik vil afdække behovet for yderligere viden på det analyserede felt.

Dette gælder også denne hvidbogs område – det vil sige behovet for egentlig forskning, kontrollerede forsøg, uddybende undersøgelser og statistiske opgørelser. Gennem udarbejdelsen af nærværende hvidbogssupplement, har vi erfaret, at der især mangler viden på feltet vedrørende:

Kvalitative konsekvenser af:

- skolelukninger eller sammenlægninger.
- etablering af central ledelse af flere skoler på egne matrikler.
- etablering af årgangsadskilte skoler og af fællesskoler (landsbyordninger).

Kvantitative og kvalitative muligheder for udvikling af lokalskolen og lokalsamfundet (se hvidbogen om lokalskolen for emneområder):

- Årgangsadskilte skoler.
- Kvalitative aspekter ved "matrikel"skoler uden egen ledelse, PR og bestyrelse, specielt vedrørende pædagogisk ledelse og ejerforhold.

- Forældrebegrundelser for valg af friskole, oprettelse af friskole m.m. vedrørende specifikt skolestørrelse, klassekvotient, multietnicitet inklusionsgrad, placering af skolen i lokalsamfundet eller udenfor.
- Skolens betydning for lokalsamfundet hvad angår fraflyttere, tilflyttere.

Ovenstående kan gøres til genstand for:

- Forskning/feltforskning ved DPU, andet universitet, professionshøjskole el. lign.
- Forsøgsvirksomhed
- Undersøgelser
- Statistiske opgørelser af multivariabel karakter

For os at se er det væsentligt, at der i alle tilfælde vælges et videnskabssteoretisk udgangspunkt, der tilgodeser såvel intra- som intersubjektive tolkninger. Det vil sige, at en videnskabelig tilgang, der entydigt tager udgangspunkt i den del af virkeligheden, der kan gøres til genstand for målinger og kvantificeringer, *nødvendigvis* må suppleres med forståelses- og fortolkningsperspektiver, der implicerer ikke-målbare størrelser.

4 Litteratur og referencer

I afsnittet her er samlet en række væsentlige og repræsentative referencer og links, samt litteratur på lokalskoleområdet. Listen indeholder desuden de væsentligste af de referencer, der er omtalt tidligere i nærværende hvidbogssupplement.

4.1 Referenceoversigt med links

Skolelukninger

Skolelukninger er en dårlig idé

Af Lektor, Ph.D, Frans Ørsted Andersen. Center for Grundskoleforskning. DPU, Aarhus Universitet.

Manchet:

Skolelukninger og -sammenlægninger er ofte en dårlig ide. Skal der spares på skoleudgifterne er der en anden langt mere hensigtsmæssig vej at gå.

Link til kommentaren:

http://www.dpu.dk/aktuelt/nyheder/nyhed/artikel/kommentar_skolelukninger_en_daarlig_ide/

Skolenedlæggelse – forkert medicin

Af Wolfgang Dibbern, cand.pæd.psych., fhv. forstander på Højer Ungdomsskole.

Kronik fra Jyske Vestkysten d. 6. februar 2011.

Manchet:

Der vil næppe kunne opnås kraftige besparelser ved lukning af mindre skoler, hvis man medtager alle omkostninger, der følger i kølvandet. Hvis Danmark skal gøre sig forhåbninger om at nå toppen ved PISA-undersøgelserne, skal søgelyset rettes mod andre forhold. Ideer kan hentes i Finland - de små folkeskoleland!

Link til kronikken:

<http://hovborg.net/wp-content/uploads/skolenedlæggelse-forkert-medicin.pdf>

Skolelukning: Økonomi – ideologi?

Af Gunnar Lind Haase Svendsen, professor, Center for Landdistriksforskning, SDU.

Kronik fra Jydske Vestkysten, 2. januar 2011.

Manchet:

Det er som om skolelukninger sker i en hellig sags tjeneste. Selv velfungerende, større skoler lukkes, og aldrig drages de økonomiske argumenter i tvivl. Kommunernes stramme økonomi gør det »tvin-

gende nødvendigt», lyder den officielle melding. Men holder denne argumentation? Eller er der tale om et ideologisk korstog?

Link til kronikken: <http://hovborg.net/debatforum/kronik-af-gunnar-lind-haase-svendsen-syddansk-universitet/>

Skolen bestemmer hvor børnefamilier bor

Interview med Niels H. Carstensen, kommunikationschef i home, på baggrund af webspørgeundersøgelse til homefranchisetagere og salgschefer.

Manchet:

I en ny spørgeundersøgelse fra home svarer to ud af tre ejendomsmæglere, at en typisk børnefamilie fokuserer mest på afstanden til den lokale skole/daginstitution, når de må vælge den faktor, der vægter højest. Hvis ejendomsmæglerne må vælge tre faktorer, svarer knap ni ud af ti afstand til skole. Som nummer to kommer afstand til jobbet og som nummer tre afstand til familie og venner.

Skolen betyder i virkeligheden meget for en børnefamilie. Hvis vi ser bort fra selve huset, så ligger skolen helt i top over ønsker til det kommende hjem. Når der venter ti års skolegang, så er det helt afgørende for forældrene, at de føler sig trygge ved skolevejen," siger Niels H. Carstensen, kommunikationschef i home.

Link til interview: <http://home.dk/bolignyt/flere-artikler/april-2010/skolen-bestemmer-hvor-boernefamilier-bor>

Der er god økonomi i at lukke hver tredje folkeskole
Af KREVI – Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut.
Pressemeddelelse, 11. august 2010.

Manchet:

KREVI konkluderer på baggrund af rapport om skolestruktur, at det er en økonomisk gevinst at lukke hver tredje folkeskole. Se i øvrigt afsnit 3.3.1 for en nærmere uddybning heraf. Link til pressemeddelelse:

<http://krevi.dk/publikationer/rapporter/skolestruktur-i-danmark-to-analyser>

Choktal: Rekord i skolenedlæggelser

Fagbladet Folkeskolen har opgjort de kommende skolenedlæggelser for 2011. Se undersøgelsen her:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=66984>

Skolen lukker

”Skolelukninger berører gymnastik- og idrætsforeninger, som benytter skolernes faciliteter. Foreningsformænd forudser, at lokal sammenhængskraft vil gå tabt, og at unge må forlade foreningen.”

Se artiklen fra DGI her: <http://www.e-pages.dk/dgi/448/12>

Lokalpolitikere: Skolelukninger er helt hen i vejret

Sammendrag af flere lokalpolitikeres bekymring omkring lukning af lokalskoler og disse skolars betydning for lokalsamfundet. Se mere her:

<http://politiken.dk/indland/ECE989711/lokalpolitikere-skolelukninger-er-helt-hen-i-vejret/>

Konsekvenserne af skolelukning i Køge Kommune

Fint notatet her:

http://www.bevarsctnicolai.dk/presse/Bil3_Fag_forhold.pdf

Skolepsykolog: Hvert femte barn vil lide ved skolenedlæggelser:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=63822>

Rejsehold vil lukke 500 skoler

8. juni 2010. Udtalelse af formanden for Skolens Rejsehold, Jørgen Søndergaard. Se artikel herom på:

<http://politiken.dk/indland/ECE989522/rejsehold-vil-lukke-500-skoler/>

Kritisk analyse af Rejseholdets anbefalinger af folkeskolen og dets anbefalinger

Notat af Steen Nepper Larsen, medlem af SOPHIAs bestyrelse. Notatet vedrører Rejseholdets ti anbefalinger og gennemgår kritisk anbefalingernes manglende videnskabelige belæg. Notatet kan findes her:

http://www.dansklf.dk/multimedia/Notat_Rejseholdets_360_graders_eftersyn_24-06-2010.pdf

Friskoler

Skolenedlæggelser øger efterspørgslen på privatskoler:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=67297>

Kraftig stigning i antallet af nyanmeldte friskoler:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=61659>

Ny friskole gør det svært at planlægge næste skoleår:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=61659>

Skolesammenlægninger, skolestruktur og økonomi

Skolefusion i høj bølgegang

Læs om de logistiske vanskeligheder, der kan vise sig ved en skole fusion:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=66701>

Ny skolestruktur på Amager

Læs om hele beslutningsforløbet her: <http://www.klftv.dk/>

Undersøgelser om folkeskolen

Danmarks Lærerforening (DLF) undersøger jævnligt forskellige forhold om folkeskolen, undervisning og arbejdsvilkår. En række af disse undersøgelser vedrører budgetter, økonomiske rammer og forventninger herom. Undersøgelserne kan findes her:

<http://www.dlf.org/presse/undersogelser>

Elevtal for grundskolen 2009/2010

Undersøgelse foretaget af UniC Statistik og Analyse, hvoraf elevtal fordelt på folke- og friskoler, samt den samlede tilgang til friskoler vs. afgang fra folkeskoler. Undersøgelsen findes her:

<http://www.uvm.dk/~media/Files/Stat/Folkeskolen/PDF11/110106%20Elevtal%20i%20grundskolen%202009.ashx>

Landsbysamfund, strukturdebat

Landsforeningen af Landsbysamfund

Denne forening er en paraplyorganisation, der varetager lokalsamfundenes, landsbyernes og landdistrikternes interesser. En af LALs mærkesager er at styrke borgerinddragelsen i offentlige beslutningsprocesser, idet der herved bliver taget udgangspunkt i den virkelighed, der eksisterer i landdistrikterne. Det er muligt at blive medlem via hjemmesiden. Under fanen, "Kategorier – skole mm.", findes der indlæg specifikt til lokalskoledebatten.

Landsforeningen af Landsbysamfund: www.lal.dk

Ringkøbing-Skjerns borgerinddragelse

I forbindelse med *Ringkøbing-Skjern* kommune strukturdebat har man etableret en hjemmeside, hvorpå borgere kan debattere de kommende strukturer. Hertil har man lavet en side med baggrundsmateriale.

Link til kommunens hjemmeside med *baggrundsmateriale*:

<http://www.rksk.dk/Baggrundsmateriale---Skoleområdet-12679.aspx>

Innovative lokalskolemodeller

Skolen i bevægelse: <http://www.skole.vejle.dk/page43585.aspx>

Entreprenørskab og Innovation: <http://www.vejle.dk/page40668.aspx>

Læssøsgade Skole:

<http://www.l-skole.dk/Infoweb/Designskabelon9/Rammeside.asp?Action=&Side=&Klasse=&Id=&Startside=&ForumID>

(under *Præsentation* kan man finde skolens udviklingsplan).

På *Velfærdens Innovationsdag* nævnes folkeskolen som en af de fem velfærdsudfordringer, der er stort behov for at finde løsninger på. Her har forskellige skoler sendt løsninger ind.

Link til Velfærdens Innovationsdag:

<http://www.velfaerdensinnovatoerer.dk/index.php>

Link til løsninger: <http://www.velfaerdensinnovatoerer.dk/viden-og-vaekst.html>

Skarrild Karstoft Landsbycenter: www.skarrild-skole.dk og www.skarrild-karstoft-landsbycenter.dk

Landsbyordningen – en hvidbog: se www.sophia-tt.org

Fremtidens skole – folkeskolen i Odense 2020

På denne side redegøres der for forskning, som Odense Kommune har benyttet i sin skoledebat og som vedrører forhold omkring god undervisning, skolestrukturer, skolestørrelser, den udelte skole, mo-

tivation og afslutningsvis en række mere generelle betragtninger og vurderinger af børne- og ungeskoler.

Link til notatet: <http://e-odense.dk/web4/fremtidensskole/arkiv/spoergsmaal%20og%20svar/forskning%20og%20erfaringer.aspx>

Martin Fitton: Small Schools: an undervalued asset? Wales and the International Context.

Fittons tekst kan findes i kommenteret form i nærværende hvidbogssupplement, afsnit 3.2.5, mens den fulde tekst kan ses i dansk oversættelse på www.sophia-tt.org

Haderslev-reformen

I Haderslev Kommune bad man børne- og familieforsker Per Schultz Jørgensen om hjælp til at beskrive og udtænke en ny struktur for børne- og ungdomsområdet. Dette udmøntede sig i et udviklingsprojekt til fremme for lokalskoletanken. Dele af bidraget kan læses i nærværende hvidbog, afsnit 3.2.2.

Politiske, kommunale, regionale udspil, analyser, rapporter mm.

Rejseholdets anbefalinger

Særligt Rejseholdets 10. anbefaling er interessant i debatten om skolenedlæggelse. Heri påpeges det, at der kan skabes *styrket faglighed gennem større skoler*. Der er i nærværende hvidbogstillæg, afsnit 3.3.2, kommenteret på Rejseholdets 10. anbefaling og deres arbejde generelt.

Link til Skolens Rejsehold: www.skolensrejsehold.dk

Link til den 10. anbefaling og udfoldelse heraf:

[http://www.skolensrejsehold.dk/skolens%20rejsehold/afrapporterin
g/anbefaling%2010.aspx](http://www.skolensrejsehold.dk/skolens%20rejsehold/afrapporterin
g/anbefaling%2010.aspx)

Specialeundervisning i folkeskolen – veje til en bedre organisering og styring.

Rapport fra Finansministeriet, Undervisningsministeriet og KL, juni 2010.

I rapporten s. 144-145 påpeges det med henvisning til Deloitte, at små skoler generelt er mere tilbøjelige til at udskille elever til speci-alklasser eller specialskoler end større skoler. Rapporten kan findes her:

[http://www.uvm.dk/~media/Files/Udd/Folke/PDF10/100604_specia
lundervisning_folkeskolen.ashx](http://www.uvm.dk/~media/Files/Udd/Folke/PDF10/100604_specia
lundervisning_folkeskolen.ashx)

Den højt præsterende skole

Rapport fra Anvendt Kommunal Forskning (AKF), november 2010.

Rapporten er kommenteret i nærværende hvidbogstillæg, afsnit 3.3.3 og kan desuden findes her:

http://www.akf.dk/udgivelser/container/2010/udgivelse_1112/

Konsekvenser af en ændret skolestruktur – et litteraturreview af eksisterende undersøgelser

Rapport af KREVI – Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut, august 2010.

Rapporten er diskuteret i nærværende hvidbogstillæg, afsnit 3.3.1.

Link til rapporten:

<http://kreivi.dk/publikationer/rapporter/skolestruktur-i-danmark-to-analyser>

Danske Kommuners Skolestruktur. En kortlægning af skolestrukturen 2008 og udviklingen fra 1998 til 2008

Af KREVI - Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut, august 2010.

Rapporten findes her:

<http://kreivi.dk/publikationer/rapporter/skolestruktur-i-danmark-to-analyser>

Tilflyttere til yderområder: forandring, integration og strategier

Af Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet, 2010.

Rapporten findes her:

<http://www.sbi.dk/boligforhold/boliger/tilflyttere-til-yderomrader/tilflyttere-til-yderomrader-forandring-integration-og-strategier/>

Evaluering af Lolland Kommunes nye skolestruktur

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), 2010.

Evaluering har til hensigt at undersøge, hvilken betydning implementeringen af en ny skolestruktur har haft for den oplevede kvalitet i Lolland Kommune, samt dermed identificere om der er behov for justeringer eller ændringer. Evalueringen findes her:

<http://www.eva.dk/eva/projekter/2010/evaluering-af-den-nye-skolestruktur-i-lolland-kommune/projektprodukter/evaluering-af-lolland-kommunes-nye-skolestruktur>

I forbindelse med Lolland udtaler professor ved Center for Forskning i Landdistrikter, SDU, Gunnar Lind Haase Svendsen: På Lolland er "udgifterne til folkeskolen pr. elev steget 30 procent fra 2004 til 2010, selvom 21 skoler er reduceret til 4 skoler gennem perioden." Se interview med professoren her:

<http://www.e-pages.dk/dgj/448/12>

Bornholms Regionskommune. Evaluering af distriktsmodellen for skolevæsenet.

Af KL Konsulentvirksomhed, august 2010.

Rapport vedrørende den nye struktur, virkning af distrikternes afgrænsning mm. Rapporten findes her:

<http://www.brk.dk/resources/14004.pdf>

Juridiske forhold og muligheder

I folkeskolelovens §24a defineres små skoler som skoler med normalt ikke over 150 elever. Samme paragraf giver mulighed for fælles ledelse på tværs af folkeskole, dagtilbud, SFO og fritidshjem.

Folkeskolelovens §24a findes her:

https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=133039#Par55a_Stk1_Not10

4.2 Litteratur

- Bard, Joe, Gardener, Clark and Wieland, Regi (2005): *The Rural Schools Consolidation Report – History, Research, Summary, Conclusions and recommendations*. By National Rural Education Association (Primært undersøgelser fra USA).
- Cambridge Policy Consultants, (May 2010): *Cost of Small Primary Schools in Wales – Review of Evidence*.
- Cotton, Kathleen: *School size, school climate and student performance*. School involvement Research Series. Northwest Regional Educational Laboratory, Portland. Se www.nwrel.org
- Estyn (Her majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales) (2006): *Small Primary Schools in Wales*.
- Evans, Alwyn (2005): *Small Rural Schools: A Welsh Perspective*. In Sigsworth.
- Fitton, Martin: *Small Schools: an undervalued asset? Wales and the International Context*. Teksten er et sammendrag af artiklen i *International Journal of Educational research* (se nedenfor).
- International Journal of Educational Research* (IJER) nr. 48, 2009. (Særnummer af IJER med artikler fra en række lande om forskning og politik på lokalskoleområdet).
- Kvalsund, R. (2009): *School Environments for social learning shaping Mechanisms: Comparison of smaller and larger schools*. In IJER nr. 48.
- OFSTED (2000): *Small Schools: How are They Doing?*
- Rural Development Subcommittee (2008): *Inquiry into the Reorganisation of Schools in Rural Wales*. Se: www.assemblywales.org.

- Sigsworth, Alan og Solstad, Karl Jan (ed.)(2005): *Small Rural Schools: A Small Inquiry*. Nesna University College and Interskola.
- Sörlin, Ingrid (2005): *Small Rural Schools: A Swedish Perspective*. In Sigsworth 2005.
- Wilson, Valerie & McPake, Joanna (1998): *Managing Change in Small Scottish Primary Schools - Is there a Small School Management Style?*
- Wilson, Valerie & McPake, Joanna (2007): *Leadership in small Scottish Primary Schools*. Government Social Research.

5. Debatten fortsætter

Nærværende hvidbogssupplement om lokalskolens fremtid er led i SOPHIAs generelle arbejde med at kvalificere debatten og beslutningsgrundlaget indenfor det uddannelsesmæssige område. Selvom vi nu har valgt at udgive noget, der minder om endnu en hvidbog om emnet, skyldes det ikke, at vi betragter emnet som udtømt. Tværtimod er der tale om et både følsomt og ikke mindst udforsket emne, hvor viden, erfaringer og visioner hele tiden er under udvikling.

Derfor må dette supplement også opfattes som endnu et redskab til at kvalificere debatten, men vel at mærke et redskab, der også udvikler sig. Det er således tanken, at SOPHIA vil fortsætte sit arbejde med at indsamle viden, materiale, forskning mm. om området – og om nødvendigt, udgive dette materiale.

5.1 Om hvidbogens betydning

At debatten på området er så livlig vidner især om, at mange er berørt heraf. Og netop derfor bærer arbejdet med hvidbogen også fortsat præg af processer, hvor områdets interessenter – forældre, lærere, ledere, politikere, forskere m.fl. – bliver hørt. Således har SOPHIA i foråret 2011 udført en spørgeskemaundersøgelse, hvor modtagere af den første hvidbog har haft mulighed for at bidrage. Mange af disse bidrag indgår i nærværende bog, nogle steder med referencer, andre steder som inspiration til videre research.

På baggrund af den livlige – og vigtige – debat, er det håbet, at SOPHIA med nærværende udgivelse, kan bidrage til yderligere kvalificering af debatten. Hvidbogen, som udkom i april 2010, er indtil nu bestilt i mere end 1.000 eksemplarer, og det er håbet at nærværende supplementsbind kan vinde lige så stor indpas – og ikke mindst få reel betydning rundt om i kommunerne.

5.2 En stemme i debatten

Som beskrevet er det SOPHIAs hensigt at bidrage til en mere nuanceret debat omkring lokalskolenedlæggelse. På lige fod med andre interessenters ageren i debatten har SOPHIA i det forgangne år søgt at markere sig gennem såvel dagspresse som i forskellige debatfora.

Med fokus på betydningen af vidensindsamling og vidensdeling vil vi opfordre alle til at indgå i debatten. Hver en stemme tæller, og der findes mange uopdyrkede marker, når det kommer til diskussionen om bevarelse eller nedlæggelse af den lokale skole!

5.2.1 Kontakt

Som led i processen omkring vidensindsamling og -deling, modtager SOPHIA gerne henvendelser vedrørende lokalskoledebatten. Således er vi interesserede i nye erfaringer, alternative lokalskolemodeller, flerdimensionelle økonomiske beregninger mm.

SOPHIAs projektgruppe kan kontaktes via sekretariatet på sophia@sophia-tt.org, eller tlf.: 7023 6667.

Der er også mulighed for at yde støttebidrag til SOPHIAs generelle arbejde. Dette gøres samme sted eller via hjemmesiden: www.sophia-tt.org.